

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra Evropských Studií

Diplomová práce

2019

Filip Slezáček

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut mezinárodních studií

Katedra Evropských Studií

Arktická strategie EU: Otázka aktérství Evropské unie

Diplomová práce

Autor práce: Filip Slezáček

Studijní program: Institut mezinárodních studií

Vedoucí práce: doc. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

Rok obhajoby: 2019

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2018

Filip Slezáček

Bibliografický záznam

SLEZÁČEK, Filip. *Arktická strategie EU: Otázka aktérství Evropské unie*. Praha, 2018. 48 s. Diplomová práce (Mgr.). Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut mezinárodních studií. Katedra mezinárodních vztahů. Vedoucí diplomové práce: doc. Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.

Rozsah práce: 127 385 znaků s mezerami

Anotace

Diplomová práce se zabývá určováním aktérství Evropské unie v rámci mezinárodního prostoru, který je v tomto případě omezen na Arktickou oblast. Politiky uvnitř EU nejsou stejnoměrně rozvinuté, a proto v určitých situacích v určitém kontextu nemusí být EU považována za aktéra.

Dokument Arktická strategie vyjmenovává tři pilíře – oblasti, v nichž by se EU měla snažit plnit své vytyčené cíle. Pomocí metody určování aktérství od Bretherton, C. et Vogler, J. se objasní, který pilíř je jak silný a jestli EU zvládá pozici aktéra ve světle svých cílů.

Annotation

This Master Thesis is depicting process of establishing actorness of the EU within international space, that is limited for this research on area of the Arctic. Policies of the EU are not uniformly developed, some are stronger, and some are weaker, that is a reason why in certain moments or position could be EU considered a non-actor.

Document of Arctic Strategy is presenting system of three pillars- spheres in which the EU will be fulfilling its goals. Using the actorness assessment method by Bretherton, C. et Vogler, J. could be found out, how much a certain pillar is strong and whether the EU is able to fulfil its role as an actor in the light of its goals.

Klíčová slova

EU, Arktická strategie, Aktérství, Udržitelný rozvoj, Ochrana životního prostředí

Keywords

EU, Arctic, Arctic Strategy, Actorness, Sustainable Development, Environmental protection

Title/název práce

EU Arctic Strategy: Question of EU actorness

Arktická strategie EU: Otázka aktérství Evropské unie

Poděkování :

Tímto bych chtěl poděkovat především vedoucímu mé práce doc. Mgr. Tomáši Weissovi, M.A., Ph.D., dále děkuji všem ostatním vyučujícím.

Úvod

Předmětem této diplomové práce bude zkoumání chování EU v mezinárodním prostoru spojené s tématem Arktické politiky EU. Konkrétněji půjde o zkoumání toho, zda se EU chová jako aktér v bodech, které si vytyčila ve své Arktické strategii.

Arktická strategie EU z roku 2008 si vytyčuje tři témata do kterých se dají shrnout její aktivity plánované v tomto regionu.¹ Prvním tematickým okruhem je Pilíř enviromentální. Evropská unie vyvíjí dlouhodobou snahu o rozvoj a fungování v režimu, který je šetrným k přírodě, a to se odráží jak ve snahách udržitelného rozvoje obecně, tak i ochraně přírody a přihlížení k otázkám životního prostředí vůbec. Jako druhý pilíř můžeme označit za Pilíř udržitelného rozvoje. V tomto případě jde o zajištění rozvoje infrastruktury v geografické oblasti, která je v této chvíli značně poddimenzovaná. V širším smyslu se jedná rovněž o snahu ochránit a zapojit původní obyvatelstvo do rozvoje regionu. Třetí pilíř je Třetí pilíř lze označit za Pilíř geopolitický. V tomto pilíři unie deklaruje svůj záměr zajistit fungování v Arktidě v mírovém režimu v souladu s mezinárodním právem.²

Důvodů pro zpracování tohoto tématu je hned několik. Zaprvé, oblast Arktidy, do nedávné doby z pohledu disciplíny mezinárodních vztahů opomíjená, se stává jedním z kolbišť 21. století. Existuje hned několik nárokovatelů území a zároveň zde existují různé plány na využití této geografické oblasti. Nejzásadnější plány jsou spojené s těžbou a transportem. Tyto, v této oblasti nové aktivity jsou důsledkem procesu odledňování, který je v tomto regionu podloženým dějem.

¹ European commission. (2008) *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL THE EUROPEAN UNION AND THE ARCTIC REGION*,

² European commission. (2008) *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL THE EUROPEAN UNION AND THE ARCTIC REGION*,

Právě proces odledňování Arktidy dovoluje rozvoj lodní dopravy v regionu a vzhledem ke své geografické pozici, lze tento rozvoj vnímat jako zásadní zejména pro země severní hemisféry. Lodní kontejnerová doprava je jedním ze symbolů globalizace. Velké množství výrobků zejména z oblasti východní Asie se dopravuje a následně užívá v Evropě a severní Americe. Pro tento vztah je lodní kontejnerová doprava kritická. Kromě zkrácení vzdálenosti ve vybraných případech užitím této severní cesty existují i další benefity mluvící pro její užívání. Mezi tyto benefity patří klidná bezpečnostní situace v oblasti, na rozdíl od situace v regionu západního indického oceánu, který je sužován pirátstvím spojeným zejména s problémem nefunkčního státu Somálska. Dalším benefitem této nové cesty je fakt, že konvenční, do této chvíle většinově užívané cesty vedou v mnohých případech skrze průlivy, či průplavy, které fyzicky omezují velikost lodí a tím pádem i množství přepravovaného zboží.

Právě tyto tzv. Choke points doslova přiškrcují další rozvoj obchodní výměny mezi výše zmíněnými regiony. S užitím cesty vedoucí skrze Arktidu problém těchto Choke points odpadá. Severní cesta dovoluje užití větších lodí schopných uvést více zboží se snížením nákladů jednak z množství hlediska, kdy jedna loď přepraví více zboží a dále odpadá nutnost čekání v blízkosti průlivů, či průplavů, kudy lodě musí plout v organizovaném pořádku nutně vycházejícím z technických omezení těchto řešení.

Užití cest skrze oblast Arktidy má smysl zejména pro lodní dopravu z Východní Asie do Evropy ale také východní pobřeží, především Severní Ameriky. Zde se jedná o problematiku Choke points a vzdáleností, kdy lodě, které nejsou schopny užít Panamského průplavu musí objet Jižní Ameriku kolem jižního cípu kontinentu – Mys Horn. O tom, že se nejedná o optimální řešení této cesty svědčí i iniciativa Nikaragujského průplavu, který má zainvestovat Čína. Jedná se o spojení Nikaragujského jezera, s oběma mořskými břehy dovolující cestovat mezi Pacifikem a Karibikem. Spojení Východní Asie s Evropou probíhá

za užití cesty skrze Indický oceán, kdy hlavní problém, alespoň co se týká problematiky Choke points představují Malacký průliv a Suezský průplav. Což znamená hned dvě fyzická omezení na cestě. Když se k tomu připočítá omezená bezpečnost plavby v oblasti na východ od Afriky, jeví se cesta skrze Arktidu jako ekonomičtější a bezpečnější. Pro vybrané destinace se jedná rovněž o cestu kratší, což ještě dále kladně ovlivňuje rentabilitu těchto plaveb.

Dalším důležitým důsledkem procesu odledňování je postupné zpřístupňování nerostných nalezišť do té doby technicky obtížně dostupných, či finančně nerentabilních. Právě tyto atributy, rentabilita a technická dostupnost jsou jedněmi z rozhodujících faktorů pro potenciální těžbu na daném nalezišti. Technické limity pro těžbu se historicky posunují. Způsoby dobývání nerostu se neustále vyvíjí – od povrchové těžby možné již od pravěku po hlubinou moderní těžbu dnešních dní. Technický pokrok je v tomto kontextu důležitý nejen ve fázi těžby, ale i ve fázi zpracování natěženého produktu, kdy širší možnosti zpracovávání dovolují těžařskou aktivitu i méně kvalitních nalezištích. Rentabilita naleziště však není omezena pouze technologickými faktory, ale i faktory spojenými s pohyby cen na světovém trhu. Obecně lze tedy tvrdit, že technické řešení daného případu těžby je pouze jednou z limit ovlivňující reálnost těžby daného naleziště, protože ne všechny naleziště, byť technicky dostupná, jsou dostatečně finančně rentabilní, pro faktickou těžbu v dané chvíli modelové situace.

Po tomto obecném seznámení se s dvěma hlavními praktickými využitími potenciálu oblasti je čas představit si hlavní aktéry soutěžící o vliv v regionu Arktidy. Půjde o aktéry jak státní, tak i nestátní. Nejprve je ale nutné si definovat, jaké území konkrétně budeme vnímat jako oblast Arktidy. Existují tři hlavní názory, které upřesňují hranice oblasti. První model rozumí jako Arktidu oblast na sever od severního polárního kruhu. Druhý model popisuje Arktidu jako oblast Severního ledového oceánu a jeho bezprostředního pobřeží.

Třetí definice označuje Arktidu jako oblast, v níž průměrná teplota během léta nepřekročí 10 °C.³

Každá z těchto definic má svůj účel, ale vzhledem k tomu, že pracujeme se seskupením EU, bude použita definice spojená s oblastní na sever od severního polárního kruhu. Tato definice posouvá hranici Arktidy na jih od břehů Severního ledového oceánu, což znamená, že tato oblast zahrnuje nejsevernější členské státy EU, Švédsko a Finsko. Obě tyto země jsou totiž geograficky blokovány v přístupu k Severnímu ledovému oceánu, a to Norskem a Ruskem. Nicméně ve vztahu k minulému odstavci nabízející různé definice Arktidy není výběr užití definice účelový, minimálně ze dvou důvodů. Za prvé již před novým potenciálem oblasti vyvíjela EU aktivitu v Arktidě skrze podporu ve farmaření v polárních oblastech a ochranu a rozvoj původního obyvatelstva. Za druhé, jako hráče v tomto regionu ji lze vnímat i proto, že některé země, které jsou geograficky mnohem vzdálenější jako např. Čína, projevují o tuto geografickou oblast zájem, a i přes značnou geografickou vzdálenost je nelze ignorovat, vzhledem k tomu, v jak globalizovaném světě žijeme. Proto by se tedy mělo s EU v oblasti počítat i přes absenci vlastnictví pobřežního pásma Severního ledového oceánu.

Jak již bylo naznačeno v předchozím odstavci, hráči na pomyslné geopolitické šachovnici v oblasti jsou směrem ze západu USA, Kanada, Grónsko⁴, Island, Norsko, EU, a Rusko. Ze vzdálenějších především Čína, ale do jisté míry také Indie. Toto je seznam státních aktérů (s výjimkou EU), kteří jsou buď bezprostředně geograficky blízko sledované oblasti, nebo jsou tak silní, že i přes svoji vzdálenost, mají v regionu svůj zájem a zároveň dost síly, aby tento zájem více či méně úspěšně kultivovali.

Zajímavý je rovněž seznam nestátních aktérů, kromě již zmíněné EU, která má

³ Hořejšová, Tereza. et al. (2010) MZV, *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích (str.96)*

⁴ Grónsko funguje sice stále pod Dánskem, existuje ale už značná autonomie v rozhodování Dánska a tato autonomie se stále postupně umocňuje.

v tomto kontextu speciální postavení, je nutné zmínit minimálně dvě relevantní organizace, které mají vliv na děje odehrávající se v regionu. První z těchto organizací je Arktická rada a druhou OSN. Arktická rada představuje fórum, v rámci, něhož se setkávají zástupci jednotlivých států. Jejími stálými členy jsou západu USA, Kanada, Dánsko, Island, Norsko, Finsko, Švédsko, a Rusko. Mezi země se statutem pozorovatele patří Čína, některé členské státy EU, dále tímto statutem disponují některé nevládní či mezinárodní organizace. Evropská unie nicméně pozorovatelským statutem nedisponuje, je jí však umožněno sledovat jednání i bez tohoto statutu. Arktická rada jako taková nemá velkou sílu coby mezinárodní organizace, slouží tedy spíše jako platforma pro setkávání a jednání mezi jejími členskými zeměmi.⁵

Odlišné postavení má OSN, kdy vzhledem ke své komplexnosti, nebývá často označována jako silná či vždy akceschopná mezinárodní organizace, nicméně vzhledem k určitým pravomocem týkající se geografické definice států a jejich hranic, hraje především ve spojitosti se snahou o územní zisky v regionu důležitou roli. Tato role je dána především existencí *Úmluvy Organizace spojených národů o mořském právu*, která řeší územní nároky spojené s velikostí oblasti přímořského pásu dané země, a rovněž využití mořského dna, kdy zásadní otázkou v tomto smyslu je otázka těžby nerostného bohatství.⁶

⁵ Arctic Council (nedatováno) *Arctic Council*,

⁶ Trávníčková, Z. et al. (2010) *Arktická politika Evropské unie v mezinárodním kontextu*, (str: 6-12)

1. Metodologie

1.1. Konceptualizace

Záměrem této práce je určit aktérství EU v kontextu Arktické strategie, kterou si vytyčila. Tedy konkrétněji, zdali se EU v třech ve strategii popsaných pilířích chová jako aktér. Znaky aktérství jsou blíže popsány v odstavci věnovaném metodě, teorie následuje hned dále. Relevanci této výzkumné otázky zajišťují dva rozměry, které jsou s touto otázkou spjaty.

Za prvé, otázka aktérství EU v zahraniční politice, potažmo mezinárodním systému. Obecně je unie za aktéra v mezinárodních vztazích považována. Avšak v různých portfoliích nadmnožiny zahraniční politiky, má unie různou sílu a dle faktorů popsaných v segmentu týkající se metody, lze uvažovat portfolia s aktérstvím silným, slabým, či neexistujícím. Myšlenka je dále rozvinuta v kapitole Literární rešerše.

Za druhé, relevanci této výzkumné otázky dále umocňuje fakt, že se prostor Arktidy stává oblastí zájmu různých světových velmocí, kdy atraktivita této geografické oblasti je dána především nerostným bohatstvím, novými cestami pro lodní dopravu a konečně skutečností, že značná část oblasti nebyla ještě rozdělena mezi relevantní aktéry a podoba, kterou se tato otázka rozhodne není ještě plně rozhodnuta.

Zkoumat se tedy budou jednotlivé pilíře zvlášť, kdy struktura kapitoly obsahu bude vypadat tak, že se nejprve popíše původ či historie politiky zkoumaného pilíře, dále se nabídnou příklady praxe Evropské unie v daném kontextu, kdy se prezentací relevantních

politik, či legislativních instrumentů zhodnotí, zda-li unie má v arzenálu vůbec relevantní institucionální zázemí, či alespoň zkušenost s projekty v podobné problematice. Z těchto informací je možné si utvořit obrázek, o tom, jaké prostředky má EU vůbec k dispozici, kdy není nezbytně nutné se bavit přímo o projektech či politikách v kontextu Arktidy přímo, nicméně pokud bude možnost, bude vytvářena snaha, zmiňovat tyto projekty či politiky přímo v kontextu Arktidy.

1.1.1. Konceptualizace Aktérství⁷

Klíčovým bodem této práce je tedy otázka aktérství – určování aktérství EU v kontextu Arktické Strategie. Tato část kapitoly se bude věnovat bližšímu popisu otázky aktérství v kontextu disciplíny mezinárodních vztahů.

Otázce aktérství v kontextu mezinárodního prostoru se můžeme relevantně věnovat zhruba od 70. let 20. století, kdy se v kontextu faktorů jako posun ve vývoji a síle nestátních aktérů fungujících v mezinárodního prostoru nabourala myšlenková platforma ve které figuruje stát, jako jediný typ aktéra v mezinárodních vztazích. Jedná se o posun zejména v chápání mezinárodních organizací a ekonomických entit typu korporace.

Otázku aktérství je možno aplikovat na celou řadu témat. Může být součástí širší debaty např. v kontextu zkoumání legitimacy počínání aktéra mezinárodního prostředí, může se jednat o otázku aktérství sama o sobě, která se může rozvíjet hned v několika dimenzích. Tyto dimenze můžeme rozpoznat dvě – Určování aktérství celku jako aktéra v mezinárodním prostoru – otázka aktéra de facto vs. De jure. A určování aktéra v rámci kontextu určité aktivity potažmo odvětví. V rámci práce nebude zkoumána aktérství jako

⁷ Jednotlivé proudy a myšlenky autorů rozebírající Aktérství v rámci výzkumu je popsáno v části věnující se akademické debatě. Tato část se věnuje čistě konceptualizaci, kdy se zde vysvětluje, co konkrétně a co nikoli bude za aktérství v kontextu práce vnímáno.

jeden z faktorů pro širší výzkum např. legitimacy EU, ale bude zkoumáno aktérství samo o sobě. Jak popsáno výše, lze zkoumání aktérství samotného rozdělit do dvou dimenzí.

Zaprvé, dimenze zkoumání *aktéra jako celku* v rámci mezinárodního prostoru. V tomto případě se zkoumá to, jestli lze považovat za aktéra entitu, která není uznána zbytkem mezinárodního společenství, ale funguje v např. v režimu jednostranně vyhlášené nezávislosti s jinak fungujícím “státním“ aparátem. Jedná se tedy o určování aktérství obecně, popřípadě otázku ohledně udělení statutu státu entitě fungující v mezinárodním prostředí.⁸ V zásadě se zde pohybujeme v otázce, proč má status státu Moldavsko a ne např. Podněstří. Otázka aktérství může být uplatněna hned na několik entit v postsovětském prostoru, které jsou rozpoznány zejména Ruskem, nikoli však širokým mezinárodním společenstvím. To také limituje jejich dosah, co se aktivit v mezinárodním prostoru týče, tzn. Pokud jsou jejich mezinárodní aktivity zaměřené jednostranně na Rusko, lze je vůbec vnímat jako mezinárodního aktéra?

Jiné pochybnosti může vyvolat interakce s tzv. *rouge states*. Za tyto lze označit např. Somálsko, Libye, Sýrie a potenciálně i Afghánistán – jedná se v zásadě o situaci, kdy je centrální vláda, tak slabá, že funguje v nedobrovolném režimu, kdy má kontrolu pouze nad určitou částí území a zbytek kontrolují jiné zájmové skupiny. V kontextu mezinárodních vztahů se v těchto situacích v rámci interakce může nabízet otázka, s kým, vůbec jednat v kontextu daného území.

Další otázkou s touto dimenzí může být spojena problematika získávání aktérství nestátních entit v mezinárodním prostoru. Jedná se o problematiku rozpoznávání aktérství mezinárodních, nevládních, popř. mezivládních organizací a jiných podobných entit. Druhým typem entity je druh silné ekonomické entity – korporace, nadnárodní firmy. V kontextu mezinárodního prostředí může být tato problematika jednodušší nebo složitější

8

určit v závislosti na preferenci vybrané teorie mezinárodních vztahů, která se bude aplikovat na tuto problematiku. Klasický realismus s jedním ze svých pilířů – Statism – důraz na stát jako na jediného možného aktéra mezinárodního prostoru bude na jedné straně spektra, na druhou stranu spektra je možno vybrat jednu z teorií – liberální školy teorií mezinárodních vztahů⁹.

Tímto by bylo možno shrnout jednu dimenzi otázky určující aktérství a jejího použití pro účely výzkumu. Následující část textu přiblíží výzkum aktérství, který bude konkrétně aplikován v rámci této práce, jedná se o určování *aktérství entit* mezinárodního prostoru *v rámci jednotlivých aktivit*, politik, úkolů nebo jiné výšeče konání, jež mohou tyto entity vykonávat. Konkrétní případy problematiky této dimenze určování aktérství budou demonstrovány proto, aby se názorně oddělily již zmíněné dvě dimenze aplikace a náhledu na určování aktérství.

Druhá dimenze se tedy bude zabývat určování aktérství v rámci aktivity – jedná se o rozeznání toho, jestli může být entita v mezinárodního prostoru rozeznána jako aktér nikoli ve smyslu rozeznání entity jako aktéra v mezinárodním prostoru obecně, ale jako aktéra v rámci omezeného kontextu. Může se jednat o otázku zda-li je např. Řecko námořní velmocí popř. zda-li je Česká republika námořní velmocí. Podobný nesoulad co do schopnosti naplňovat aktérství v rámci oblasti/aktivity můžeme najít i u EU, kdy zejména v porovnání s NATO je co se aktérství v rámci bezpečnostních aktivit vychází NATO jako organizace splňující aktérství se silnějším mandátem.

Situace, jak demonstrováno na příkladu s EU a NATO se neomezuje pouze na určování aktérství u států, ale i u mezinárodních organizací. Lze uvažovat i určité oblasti kde jsou soukromé společnosti konkurovat, a i předhánět některé státy co by aktéra v daném kontextu. Příkladem může být vysoce specializované oblasti jako např. doprava do vesmíru

⁹ Pšeja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 50 – 54 a 63 - 76)

– kdy tuto výsadu má pouze omezený počet států, popř. organizací, ovšem existují i soukromé entity, které schopnosti k naplnění aktérství disponují. Jedná se o společnost SpaceX Ellona Muska¹⁰, která konkuruje např. ruské pozici v kontextu přepravy do vesmíru.

Z důvodu toho, že se nejedná o určování aktérství entit v mezinárodním prostoru a tedy aktérství, jako takové není tak úzce spojeno s teorií, ale spíše s metodou. Je teoretické prostředí, ve kterém se lze pohybovat v rámci tohoto účelu výzkumu o poznání flexibilnější, ve smyslu, že aktérem v kontextu určité oblasti/aktivity se může stát jak státní, tak i nestátní aktér, jak demonstrováno na příkladech výše. Rigidnější pohled je aplikován více v kontextu první dimenze určování aktérství kdy aktérství je nebo není omezeno pouze na státní entity v mezinárodním prostoru s přihlédnutím k použité metodě (viz. Již zmíněné porovnání náhledu na aktéra v kontextu aplikované metody – klasický realismus – *statism*, liberální směry s flexibilnějším náhledem).

S přihlédnutím na pohyb výzkumu v námi definované druhé dimenzi náhledu na výzkum aktérství, je na tom Evropská unie v tomto kontextu podobně jako státní entity. Existují oblasti, ve kterých má z mnoha různých důvodů silnější nebo slabší portfolio. Prezence silnějšího nebo slabšího portfolio lze připsat různým faktorům. V případě EU lze uvažovat celou řadu faktorů, od faktorů spojených s historickým vývojem institucí a celkové struktury Evropského společenství a následně Evropské unie, přes omezení spojená s možnými střety mezi intergovernmentální a supranacionální složkou unie, po čistě politicko-ideologické faktory usměřující fokus ubírání legislativy na řešení spojená s určitými tématy.

1.1.2.Soft power a Hard power

¹⁰ <https://www.nasa.gov/press-release/nasa-sends-new-research-hardware-to-space-station-on-spacex-mission>

S konceptem Hard Power a Soft Power přišel Nye v roce 1990¹¹. Nye ve své práci definuje sílu, respektive moc jako schopnost působit na ostatní za účelem získání kýženého výsledku¹². Hard Power jako užití síly skrze podněty a hrozby¹³, založena na vojenských intervencích, diplomacie donucování a ekonomických sankcích. Soft Power jako schopnost přesvědčovat ostatní dělat žádané (Wilson, 2008, p. 114). Podle Nye tato schopnost souvisí s nehmotnými zdroji jako ideologie, kultura a instituce.

1.1.3.Hlavní výzkumná otázka explicitně:

Je Evropská Unie aktérem mezinárodního prostoru v rámci třech pilířů vytyčených v Arktické strategii?

Hlavní výzkumnou otázkou si odpovíme na to, zda-li EU vystupuje ve vytyčených portfoliích jako aktér, nebo ne. Dodatečně si objasníme i původ aktérství, případně neaktérství v daném portfoliu.

1.2.1.Metoda:

Metodou užitou v této diplomové práci bude metoda určování aktérství popsaná v knize *The European Union as a Global Actor* od Bretherton a Vogler, z roku 2006. V této publikaci autoři polemizují o různých úlohách EU a koncepcích EU jako aktéra v mezinárodním prostoru. Některé tyto koncepce jsou již tradičně vnímané a etablované, např. EU as a normative power/ EU jako normativní síla, a EU as a humanitarian leader/ EU jako humanitární vůdce apod.

Proces určování aktérství, tj. zda se v oblasti dané politiky EU projevuje jako aktér,

¹¹ Nye, J. S., 1990. *Soft Power. Foreign Policy*

¹² Nye, J. S., 2009. *Understanding International Conflicts* (str:61)

¹³ Nye, J. S., 2009. *Understanding International Conflicts* (str:63)

či nikoli je vystavěn na splnění třech kategorií, které když unie splní, tak může být považována za aktéra v tomto konkrétním případě. Nutnost vytvoření takového konstruktů, který pomáhá určit aktérství unie je podmíněna nerovnoměrným dějinným vývojem EU jako takové.

Tento vývoj znamená, že ne všechny témata, která mohou být obsažena v portfoliu zahraniční politiky EU, jsou ze strany EU aktivně provozována. Některé oblasti, které by bylo možno zasadit do zahraniční politiky EU jsou provozována skrze úroveň národních států, či jiné mezinárodní organizace, než je EU, toto je možné demonstrovat na příkladě vztahů členských států unie a organizace NATO. Právě tato nevyjasněnost ohledně EU jako aktéra v rámci určitých oblastí zahraniční politiky vytváří příležitost a potřebu pro položení otázek týkající se úlohy EU v těchto daných případech.

Výše zmíněné tři kategorie, které mají pomoci osvětlit charakter EU v daných případech, jsou Opportunity, Presence, Capability, čili Příležitost, Přítomnost a Schopnost.¹⁴ Tyto pojmy lze vysvětlit následovně:

Příležitost:

Představuje souhrn vnějších faktorů, na které může Evropská unie nějakým způsobem reagovat. Tyto faktory mohou být rázu, jak událostí, či myšlenek, tak i nových okolností, které poskytují možnost k vytvoření nového náhledu či konceptu v rámci dané problematiky.

Přítomnost:

Přítomnost by se měla v tomto smyslu chápat spíše v kontextu fyzické přítomnosti, nikoli ovšem časové. Přítomnost by měla být chápána jako přítomnost v mezinárodním prostoru, což může znamenat jak účast v rámci mezinárodních organizací, potažmo podíl na jednání v kontextu určité problematiky.

¹⁴ Bretherton, C. et Vogler, J. (2006) *The European Union as a Global Actor*, (str: 22-34)

Schopnost:

Označení schopnost by mělo být rozuměno v negaci vůči slovu neschopnost. V kontextu této metody určování aktérství je možno tuto kategorii postavit do opozice vůči první kategorii, tj. Příležitost. Tato opozice je postavena vůči externímu charakteru první kategorie, což znamená spojení *Schopnosti* s vnitřním charakterem EU. *Schopnost* se tedy věnuje přítomnosti či rozvinutosti vnitřních systémů EU čili existenci nástrojů politických nebo institucionálních k provádění úkonů spojených s řešením daného problému.

Koncept splnění těchto kategorií, který má odhalit aktérství EU ve vybrané oblasti, znamená s přihlédnutím na charakter aktérství jako takového, že výsledek výzkumu daného příkladu by měl být binární tzn. že unie v daném případě aktérem je, nebo aktérem není. Lze uvažovat o kategoriích aktér/neaktér.

1.3.1. Teorie:

Vzhledem k tomu, že se v této práci bude zkoumat aktérství unie na mezinárodním poli. Bude užita teorie z repertoáru teorií mezinárodních vztahů. Vybranou teorií v tomto případě bude pozdní neorealismus v režimu neo-neo syntézy. Logika kroku tohoto výběru bude obhájena v následujících odstavcích.

Obor mezinárodních vztahů se stále vyvíjí a s ním i teorie používané pro popis a vysvětlení odehrávajících se jevů v mezinárodním prostředí. Vývoj na poli teorií jde dobře sledovat za pomoci takzvaných velkých debat. Těchto debat bylo hned několik. Literatura uvádí obvykle tři nebo čtyři debaty. Pro kontext této práce bude přijat model čtyř debat. První debata byla mezi idealismem a realismem na konci 30. let 20. století. Druhá debata probíhala mezi realisty a scientisty/behavioralistsy v 60. letech téhož století. Třetí velká debata probíhala v 80. letech mezi neorealistsy a neoliberalismy a konečně čtvrtá od konce

80. let mezi pozitivisty a post pozitivisty.¹⁵

Pro účely této práce bude vybrána třetí interparadigmatická debata mezi neorealismem a neoliberalismem. Tato debata byla zajímavá především tím, že probíhala konstruktivněji než předchozí debaty, kdy šlo do jisté míry o boření předchozího paradigmatu, nikoli však v tomto případě. Tato Neo-Neo debata dala vzniknout tzv. neo-neo syntéze, kdy jedna i druhá strana do jisté míry přijali argumenty protistrany v otázkách které předtím byly jasně rozdělující v klasickém výkladu těchto teorií.¹⁶ Právě kvůli této syntéze následovala čtvrtá debata, která udeřila svoji antisystémovostí.

Právě skutečnost, že bylo možné dojít k určitému souznění dvou hlavních teorií mezinárodních vztahů dané doby a skutečnost, že popisovaly chování a aktivitu aktérů v mezinárodním prostředí činí neorealismu zejména s přihlédnutím k neo-neo syntéze vhodnou teorií k uchopení již nastíněného problému. Určitou překážkou je především to, že vývoj a vrchol těchto teorií probíhal během studené války, tedy doby, ve které byla zásadní vojenská dimenze v mezinárodním prostoru. Od toho se odvozuje i označení určitých větví neorealismu za obranný a útočný¹⁷. Právě tento způsob nazírání na svět již není plně aktuální, a to zejména v kontextu navozené výzkumné otázky. Jiné prvky neorealismu, však plně aktuální jsou a to zejména – soustředění se na *vliv* a *moc*, dalšími prvky, které mají stále relevanci je podle *hry s nulovým součtem* atd¹⁸.

Dalším potenciálním problémem by se mohl zdát nesoulad mezi teorií neorealismu jako takového ve spojení s výzkumem v rámci skutečností EU. Tato námitka je oprávněná, nicméně musí být užitá ve správném kontextu. Existuje jasná námitka na užití neorealismu

¹⁵ Druháček, P. (2010) *Teorie mezinárodních vztahů*, (str: 47 – 51)

¹⁶ Pšejja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 75 – 76)

¹⁷ Pšejja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 72 – 73)

¹⁸ Pšejja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 63 - 76)

a evropské integrace – kdy dochází ke spolupráci mezi státy a odejímání nejrůznějších pravomocí ve prospěch vyššího nadnárodního celku, v tomto případě jde o aktivity jdoucí proti, z hlediska realismu a neorealismu, přirozenému chování států¹⁹. V případě této práce je však osočení ze stejného problému liché. A to proto, že zde bude zkoumáno chování se EU směrem ven, nikoli dovnitř. Ve sledovaném případě, jde o politiku, pozici a aktivitu EU v mezinárodním prostředí, kde se ve vybraných případech chová jako jednotlivý celek a rovnocenný partner ostatních aktérů mezinárodního prostředí, a to i včetně států. Zkoumáno tedy bude chování EU ve mezinárodním prostoru, kdy bude zkoumána aktivita v této struktuře. Proto tedy lze i případě výzkumu spojeným s EU užít neorealismus, který bývá označován též za strukturální realismus jako hlavní teorii.

Pro lepší pochopení pozice neo-neo syntézy budou představeny obě teorie neoliberalismus a neorealismus. Tímto bude možné demonstrovat

1.3.2. Neoliberalismus

Neoliberalismus, někdy také Neoliberální institucionalismus představuje liberální proud v mnoha ohledech blízký neorealismu. Ústřední postavou neoliberalismu je David Keohane, který zejména společně s Josephem Nyem rozvíjeli tento proud v liberalistické linii teorií.

Oproti jiným liberálním teoriím má neoliberalismus už od počátku některé prvky společné, nebo alespoň kompatibilní s neorealismem. Jedná se o uznání anarchické povahy prostředí mezinárodního prostoru a ustoupení od normativnosti charakteristické obecně pro

¹⁹ Koukoudakis, G. (2011) *European Integration and the Reconceptual...* (str: 91-105)

liberální větev teorií mezinárodních vztahů. Jsou zde další atributy, kterými se neoliberalismus od neorealismu liší fokus na spolupráci, která by měla zmírňovat anarchičnost v mezinárodním prostor, a odmítání mocenského bilancování a uznávání nestátních entit jako aktérů mezinárodního prostoru, a to zejména nadnárodních korporací a nevládních organizací. Dalšími atributy spojenými s neoliberalismem je fokus na ekonomickou spolupráci v kontextu fenoménu spolupráce v mezinárodním systému a zkoumání mezinárodních režimů a vzájemné závislosti.²⁰

1.3.3. Neorealismus

Ústředním postavou neorealismu je Kenneth Waltz, který projevil zájem dále rozvíjet realistickou tezi. Rozšířil ji zejména zaměřením se na systém – soustavu mezinárodního prostředí. Klasický realismus má v tomto směru redukcionistický pohled na věc, orientuje se pouze na vztahy mezi jednotkami a nebere v úvahu systémové aspekty. Díky důrazu na strukturu tedy bývá neorealismus označován za také za strukturální realismus.

Tento důraz na strukturu se projevuje především ve třech bodech:

- 1) Přesto že se jedná o anarchické prostředí existuje určitý řídicí princip v mezinárodním systému
- 2) Shodná je povaha jednotek fungující v rámci mezinárodního systému
- 3) Důležitá je rovněž distribuce možností (capabilities) prezentovaná jednotlivým aktérům v systému

Co tyto tři body vypovídají o mezinárodním systému a fungování v rámci tohoto

²⁰ Pšejja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 50 – 54)

systemu je, že státy/jednotky fungují v mezinárodním systému svou povahou anarchickým – tedy bez vyšší moci, která by systém jednotek korigovala – jedná se tedy o horizontální systém, kdy jsou na tom jednotky stejně, bez vertikálního šampióna – přesto právě anarchická povaha systému, nutí státy, aby fungovali na realistické myšlenkové platformě nedůvěry a podezírání, a to je nutí se chovat určitým způsobem. Zároveň pro stát není důležitá vnitřní povaha, ve smyslu, kdy jak demokratické, tak i nedemokratické státy mají stejnou touhu, zajistit se bezpečí a přežití. Nicméně státy nejsou stejně silné, existuje velké množství atributů a faktorů, které rozhodují o síle/moci rozhodují. Právě nerovnoměrnost rozložení možností/capabilities v systému činí nezbytný mechanismus mocenského vyvažování.

Waltz ovšem není jediným badatelem v rámci neorealistickej větve realistické platformy. Dalšími autory jsou John Mersheimer, který dále rozvíjel myšlenku mocenského vyvažování. Stephen Walt, který vytvořil některé alternativy pro koncepty navržené Waltzem – ne vždy musí být posílení jednoho státu být vnímáno ostatními jako nebezpečné, či snaha o zachování státu – klasický realistický koncept – survival – není jediným vyústěním nebezpečné situace ze strany nepřátelského státu. Joseph Gricco se zaměřuje na koncept relativních a absolutních zisků.

Signál týkající se potenciálu neorealismu k určité blízkosti k liberálnějším teoriím lze sledovat skrze obor mezinárodní politická ekonomie -IPE- international political economy – díky které se spojil zájem o ekonomické vědy s tradičními mezinárodními vztahy. V tomto smyslu mluvíme o tzv. postklasickým realistech kam lze počítat Roberta Gilpina, Stephena Krasnera a Roberta Keohana, který je jedním z předních zástupců neoliberální teorie.

Určitá blízkost k ekonomickým otázkám u části neorealisticke obce vede k rozštěpení neorealismu v 90. letech 20 století s modelem tzv. ofenzivního a defenzivního neorealismu, kdy ofenzivní větev reprezentuje vojenský, popř. bezpečnostní fokus a defenzivní neorealisté zaměřující se spíše na ekonomické aspekty.²¹²²

1.3.3. Neo -neo debata

Právě sbližování určitých větví neorealismu a neoliberalismu v průběhu 80. let dalo zapříčinit intraparadigmatické debatě tzv. neo-neo debatě, která probíhala právě mezi neorealismem a neoliberalismem. Původ lze vysledovat na obou stranách, kdy neoliberalismus byl vytvořen již s prvky, které jsou kompatibilní s neorealisticke tezí, zároveň neorealismus se především ve své obranné větvi přiblížil liberalisticke teoriím skrze ekonomický rozměr, který se v rámci neorealismu začal rozvíjet. Právě shoda v některých aspektech teorií dala možnost vzniku neo-neo debatě, která vyústila v neo-neo syntézu. Syntéza se týkala zejména těchto bodů:

- Mezinárodní prostor je anarchické povahy
- Hlavními aktéry mezinárodního prostoru jsou státy, nicméně nestátní aktéři jsou rovněž rozpoznány
- Spolupráce v mezinárodním prostoru je možná

²¹ Pšeja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, (str: 63 -76)

²² Drulák, P. (2010) *Teorie mezinárodních vztahů*, (str: 60-64)

- Není kladen takový důraz na moc, jako na maximalizaci zisků, byť na úkor normativity

Důležité je uvést, že neo-neo syntéza neznamenaá splynutí obou teorií, což ji ale zároveň nečiní méně zajímavou. Neorealismus se v 90 letech dále vyvíjel a také rozdělil (viz. Dříve v části soustředující se na neorealismus samotný).

Výzkum tedy bude teoreticky ohraničen platformou neo-neo syntézy, která představovala určitý kompromis jak pohledu neorealistů, tak i neoliberalistů. Zvolená teorie pomůže ohraničit realitu a poskytne vodítko k samotnému zaměření co se týče rozdělení faktorů na relevantní a irelevantní. Celkově tedy bude teoretické zaměření neorealisticke v režimu neo-neo syntézy.

Klíčovými koncepty pro výzkum budou atributy

- Mezinárodní režim
- Aktér
- Moc, v omezené míře
- Hra s nulovým součtem – maximalizace zisků

Jistá obojakost neo-neo syntézy, případně kompromisnost vůči liberalistické a realistické větví je vhodná a výhodná vzhledem k obsahu pilířů Arktické strategie – jsou v ní totiž obsaženy jak prvky high i low politics a právě tyto veličiny měli zkoumat grand teorie nebo právě teorie zkoumající low politics. Právě mezi nimi je teorie středního dosahu, které jsou spojeny s Keohanem.²³

Do high politics bude zapadat Geopolitický pilíř v rámci strategie. Do low politics zase pilíř ochrany životního prostředí a udržitelný rozvoj.

²³ Drulák, P. (2010) *Teorie mezinárodních vztahů*, (str: 77)

1.4.1. Operacionalizace:

Způsob, jakým se spojí fakta s modelem, který představuje metoda bude následovný. Nastudují se jednotlivé případy politiky spadající do třech pilířů popsaných v Arktické strategii. Tyto případy musejí splňovat několik podmínek pro úspěšné zapojení do toho modelu.

Za prvé musí jít o politiku/činnost směřující mimo oblast EU aby bylo možno mluvit o zahraniční politice, potažmo do zahraničí a území EU. V mnoha případech totiž zahraniční politika EU zavazuje k dodržování stejných podmínek, jaké nastavuje v dané problematice. Existuje rozdíl mezi vynucováním úmluvy ze strany EU na území EU a mezi vynucováním dodržování v mezinárodním prostoru.

Druhá podmínka je spíše doplňujícího charakteru, především dávání přednosti politice, která se již odehrává ve sledovaném regionu než v regionu jiném, neboť jiné zeměpisné podmínky mohou mít vliv na uskutečňování plánů, a to již jako z hlediska kulturního, nebo z hlediska přírodních podmínek, které jsou také faktorem pro úspěšné uskutečňování případných snah.

1.5..Akademická debata:

Obecně lze tvrdit, že množství literatury věnující se v námi sledovanému geografickému prostoru je omezené. Zejména oblast Arktidy byla do posledních let

v literatuře podceňována.

Relevantní zdroje týkající se Arktického prostoru tedy představují zejména dokumenty typu „Arktické strategie“ jednotlivých států, či jiných uskupeních vyskytujících se v mezinárodním prostoru. Čili vládní dokumenty či dokumenty mezinárodních organizací. Důležité jsou také články z periodik, které mají návaznost na mezinárodní vztahy.

Zásadním kusem literatury, co se do Arktického kontextu týče, je kniha *The European Union and the Arctic*. Je to poměrně nová kniha z roku 2017, která popisuje problematiku Arktické oblasti ze všech možných úhlů. Kniha, jak napovídá název popisuje kontext aktivit Evropské unie v arktickém prostoru. Typově se jedná o sborník, kdy každá kapitola se věnuje odlišnému tématu. Tyto témata zahrnují vztah a interakce EU s určitým arktickým státem, např. vztah EU- Norsko, EU – Rusko, EU – Grónsko, EU- Kanada, apod. dalšími tématy jsou mezinárodní režimy mořské plavby, ochrana životního prostředí, atd. Kniha nabízí velmi dobrý vhled do arktické problematiky v kontextu Evropské unie. Zachycuje relevantní problémy a výzvy a částečně se i dotýká unijní role v Arktidě, nikoliv však ve smyslu určování aktérství.

V rámci této práce je však nezbytně nutné si uvědomit, že Arktické geografické zasazení, je pouze určitým způsobem, jak ohraničit geografický rádius kterému se práce věnuje, a zároveň představuje jistý druh cvičení, ve kterém je ústředním motivem aplikace teoretické znalosti na jednu z unijních strategií. Proto tedy literatura věnující se oblasti Arktidy je důležitá, nicméně klíčovou roli hraje literatura týkající se metodologie – konceptualizace a operacionalizace. Je nutné vybrat teoretický rámec, skrz něhož se bude nahlížet na výzkum a metodu, která je pro tento výzkum použita. Další nezbytnou částí literatury, bude literatura zkoumající zahraniční politiku EU, a jednotlivé oblasti „pilířů“ pro nalezení optimálních případů, které lze aplikovat na model metody pod náhledem

nastaveným teorií mezinárodních vztahů.

Právě literatura zkoumající zahraniční politiku EU je v tomto směru zásadní. V rámci této oblasti zkoumání unie existuje hned několik diskuzí, které představují pro tuto práci důležitá témata. Jednou z těchto otázek je směřování EU jako takové, kdy existují dva hlavní tábory zastánců názorových proudů, které vnímají unii buď jako intergovernmentální platformu, která umožňuje členským státům využívat EU jako prostředek, skrze který jsou schopni protlačit svoji národní agendu. Druhý tábor stojící proti nim v opozici jsou zastánci EU jako nadnárodní platformy – tzv. Funkcionalisté/neofunkcionalisté. Ti vnímají unii ne jako prostředek, ale jako způsob pro členské státy, jak čelit výzvám mezinárodního prostředí, kdy unijní centralismus generuje větší sílu, než je síla jednotlivých členských států, a proto je tedy výhodnější. Ve zkratce se tedy jedná o debatu mezi integovernmentalisty a funkcionalisty.²⁴

Výzkum aktérství, představuje poměrně rozsáhlou oblast s různými variantami co do směru, tak i obsahu výzkumu. Existuje výzkum aktérství v kontextu uznávání aktérství de jure a de facto, v tomto směru lze uvést autory Adcock a Collier zastávající ve svém výzkumu pozitivistickou pozici²⁵, kdežto např. Wouteuse a kol. uznávají vnímání aktéra jako jedno z klíčových hledisek²⁶ – v tomto postoji lze cítit postpozitivní rovinu konstruktivistického směru.²⁷

²⁴ Bache, I. Et al. (2011) *Politics in the European Union*, str: 3 - 20

²⁵ Adcock, Robert a Collier, David. 2001. „*Measurement Validity: A Shared Standard for Qualitative and Quantitative Research.*“ (str.531)

²⁶ Wouters, J. (2009) *Analysing the Position of the European Union in the United Nations System – An Interdisciplinary Conceptual Framework*,

²⁷ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str: 8

Aktérství může být zkoumáno jako jeden z faktorů v rámci zkoumání legitimacy – tímto se zabývali zejména Banchoff a Smith²⁸. Podobně i Bretherton a Vogler^{29, 30}

Jiný rozměr dává otázce aktérství rozměr uznání v rámci dichotomie vnitřní a vnější – neboli otázka – pochází uznání primárně z vnitřních struktur unie, či se pouze jedná o vnější reakci na rozpoznávání aktérství zvenčí?³¹ (např. Amelia Hadfield³² nebo Jørgensen a Rosamond³³). Odkazu na vnější percepci se týká také otázka očekávání zvenčí a schopnostmi EU co by otázky strukturálních předpokladů unie jako takové. Hill^{34, 35}, Holland³⁶. Podobně i Vogler³⁷ se věnují této otázce, na kterou se však nalézají dvojí řešení a to – jestliže má Evropská unie nedostatečně rozvinutou strukturu je odpovědí posílení EU, nebo snížení očekávání vnějších entit např. úpravou cílů, či deklarací?³⁸

Z pohledu tohoto výzkumu zásadní oblast určování aktérství vychází z prací Jupille a Caporaso, v rámci, kterých se autoři rovněž věnovali aktérství v několika dílech. V díle z roku 1998 definují uznání EU jako proces, v rámci kterého vnější aktéři obecně přijmou kompetenci EU v mezinárodních vztazích, ale již další rok přicházejí s konceptem toho, že kompetence EU ve smyslu aktérství se může v různých oblastech měnit³⁹. V tomto smyslu je možné poukazovat i na extrémní případy od plného uznání EU role EU při vyjednáváních

²⁸ Banchoff, Thomas F. a Smith, Mitchell P. 1999. *Legitimacy and the European Union: the Contested Polity*

²⁹ Bretherton, Charlotte a Vogler, John. 1999. *The European Union as a Global Actor*

³⁰ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 5)

³¹ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 8)

³² Hadfield, Amelia. 2006. „Foreign Policy and Dyadic Identities: The Role of the CFSP.

³³ Jørgensen, Knud Erik a Rosamond, Ben. 2001. Europe: Regional Laboratory for a Global Polity? (Kapitola.17)

³⁴ Hill, Christopher. 1993. „The Capability-Expectations Gap or Conceptualizing Europe’s International Role.“

³⁵ Hill, Christopher. 1998. „Closing the Capabilities – Expectations Gap?“ In: A Common Foreign Policy for Europe?

³⁶ Holland, Martin. 1995. „Bridging the Capability-Expectations Gap: A Case Study of the CFSP Joint Action on South Africa

³⁷ Vogler, John. 2002. In the Absence of the Hegemon: EU Actorness and the Global Climate Change Regime. (kapitola 7)

³⁸ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 10)

³⁹ Jupille, Joseph a Caporaso, James A. 1999. „Institutionalism and the European Union: Beyond International Relations and Comparative Politics“Str.453

o mezinárodním obchodu až po nulovou míru, co se týče uznání na zasedáních Rady bezpečnosti OSN. (srov. též Basu a Schunz 2008: 44).⁴⁰ V některých případech se etablovalo v přístupu externích aktérů jednání s EU jindy s členskými státy. Postoj Ruska k EU v ekonomické oblasti, kde musí vnímat EU jako jednotný ekonomický prostor, se podstatně liší od politické roviny, ve které dosud neexistuje jednotný postoj EU vůči Rusku – rozdíl v chování vůči malým a velkým členským státům Made (2004: 50–52) Podobný eklektický přístup panuje i ve vztahu USA s EU/členskými státy. (Casier a Vanhoonacker 2007: 15)⁴¹

Existuje také otázka v kontextu aktérství EU a různých pozic v rámci hard and soft power platformy. Absence hard power platformy v kontextu aktivit EU může být spojena s absencí institucionální platformy např. při řešení krize na Balkáně v 90. letech, kdy po roce 1999 došlo k rozšíření aktivity v kontextu oblasti evropské bezpečnosti a obranné politiky Lucarelli (2002).⁴² Nicméně obecně velkou část konceptů Hard power politiky odmítá, dokonce svou vlastní identitu formuluje jako antitezi evropské politiky devate - nactého a první poloviny dvacátého století, může se jevit z pohledu „moderních“ mocností jako slabá a neefektivní (srov. též debatu Kagan 2002, Cooper 2002, Joenniemi 2003, nebo také Kratochvíl 2008). Na druhou soft power rozmerem politik EU se zabírají . Featherstone a Radaelli 2003, Bulmer a Radaelli 2004, Emerson a Noutche - va 2004. ⁴³

NA druhou stranu nelze mluvit o EU jako o pouze normativní entitě. Michelle Pace (2004) zkoumá bezpečnostní diskurz EU ve vztahu k středomořskému regionu a dochází k závěru, že Unie úmyslně manipuluje jinakostí jižní části Středomoří, aby tak dosáhla posílení vlastní pozice a svého uznání jako klíčového aktéra v tomto regionu. K podobnému závěru

⁴⁰ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 14)

⁴¹ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 14)

⁴² Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 10)

⁴³ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 8)

stran cílené manipulace s očekáváními vnějších aktérů dochází i celá řada studií, která se zabývají vztahem EU k dalším zemím v sousedství, zejména v kontextu východní Evropy (Kratochvíl a Tulmets 2010)⁴⁴ Jiným případem může být explicitní zahrnutí demokratických principů a respektu k lidským právům do komunitárního práva až poté, co došlo k tzv. jižnímu rozšíření o Řecko, Španělsko a Portugalsko v 80. letech Lucarelli (2002: 26)⁴⁵

K samotné knize věnující se a uvádějící metodu tohoto výzkumu – *The European Union as a Global Actor* od Bretherton a Voglera, vydání z roku 2006, je nutné doplnit, že se na poli určování aktérství – zejména EU nejedná o nějaký izolovaný nápad, ale o ucelený nástroj, kterým je možno zpracovávat problematiku aktérství zejména co se EU týče.

Užívání a rozvinutí této teorie můžeme vidět například v práci *Actorness and effectiveness in international disaster relief: The European Union and United States in comparative perspective* od Brattberga a Rhinarda z roku 2013. V této práci autoři porovnávají aktérství EU a USA v kontextu zapojení se do humanitární pomoci na příkladu pomoci Haiti po ničivém zemětřesení z roku 2010. Právě v této práci lze užití metody vycházející právě ze základu od Bretherton a Voglera. Výzkumníci Brattberg a Rhinard využívali metodu Brethertonové a Voglera v minulosti a pro tuto konkrétní práci dále vytvořili nové pro téma relevantní kategorie, podle kterých lze určovat aktérství, popř. míru aktérství. Tato modifikace byla vytvořena zejména pro tento konkrétní případ, kdy můžeme sledovat kategorii, ze které jako relevantní vychází ku příkladu rychlost reakce (rychlost reakce vyslání/nasazení záchranných sborů, odeslání pomoci apod.) jako jeden z benchmarků, určující aktérství daného subjektu.

Metoda je tedy aplikovatelná, a i dále rozvinutelná. Pro případ této práce, ale budeme

⁴⁴ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str 13)

⁴⁵ Kratochvíl, P. et Šimon, O. (2011) *EU jako aktér: Analýza.....*(str: 13)

vycházet z její nejpůvodnější verze od Bretherton a Voglera a to zejména z důvodu, že výzkum se bude věnovat každému pilíři zvláště a po zpracování všech pilířů by mělo dojít ke komparaci výsledků aktérství EU v jednotlivých pilířích. Proto je tedy nezbytné, aby byly kategorie, podle kterých se určuje aktérství co nejstejnější pro všechny pilíře. Tím tedy odpadá vytváření nových na míru danému pilíři/problematice vytvořených kategorií s příslušnými benchmarky.

Téma, jako takové aktérství potažmo neaktérství Evropské unie je zajímavým, nikoli však tak kontroverzním jako tomu bylo dříve. Síla EU stále roste na úkor národního státu, i když se např. zvyšuje síla a pravomoci Evropského parlamentu, což by pro občana unie mělo znamenat útěchu ve světle slábnoucího mateřského členského státu. Zejména v kontextu České republiky a jejího do značné míry euroskeptického náhledu se jaksi nehodí obraz EU, která není tak všemocná, jak by se na první pohled mohlo zdát. Ovšem z historického hlediska je vývoj společenství potažmo unie nestejný a nelineární. Různá portfolia evropských politik nastupovala nebo sílila v různou dobu, některá se dosud plně nevyvinula.

Druhým tématem, byť upozaděným za hlavní téma aktérství, je nově otevřený prostor v oblasti severního pólu. Vytvoření arktické strategie se může zdát mnohým poněkud exotické až extravagantní. Nicméně vzhledem k tomu, že se jedná o oblast z hlediska mezinárodních vztahů značně zajímavou. Je přirozené, že Evropská unie, byť nemá v oblasti takový zájem jako vyloženě arktické státy, se bude chtít účastnit utváření podoby tohoto nového prostoru.

1.6. Shrnutí

Pro přehlednění celého pozadí práce si krátce popíšeme návaznosti mezi tématem, teorií a metodou. Téma mezinárodního uspořádání a mezinárodního využívání Arktického prostoru je jednou ze zajímavých otázek 21. století. EU je obecně aktérem v mezinárodních vztazích, v rámci kterých, se věnuje několika vybraným tématům, v nichž se s různou mírou úspěšnosti etablovala. Unie deklaruje některé své aspirace v Arktické strategii. Ta obsahuje některá portfolia, ve kterých má unie různou šanci na úspěch. Některá témata, můžou být pro EU tradiční a splnitelná, některá hůře. Schopnost deklarovat cíle a vymáhat výsledky je spojena s aktérstvím.

Otázka aktérství v mezinárodním prostoru je zde již od 20. století, kdy se kromě států jako silní hráči etablovaly také nestátní entity. Rozpor pohledu na tyto entity jako na aktéry v mezinárodním prostoru lze pozorovat na tendencích dvou myšlenkových škol – realistické a liberalistické. Realistická škola reprezentovaná realismem a jeho neo-variantou představuje zastánce státocentrického pohledu na věc, kdy přímo „Statism“ - důraz na stát jako jediného aktéra mezinárodních vztahů můžeme sledovat u původního realismu. Neorealismus toto tvrzení podporuje, nicméně už pouze v lehčí jemnější formě. Druhou školou pohledu na věc je liberalistické učení, které vidí nestátní entity stejně jako státy za plnohodnotné aktéry mezinárodního prostoru. Časem nicméně došlo, k tomu, že s vyvolání neo-neo debaty, která vyústila v neo-neosyntézu se obě školy sblížili ve svých argumentech, že byly schopny přijmout s rezervami argumenty druhé strany za relevantní, což je spojeno

s nerozbořením paradigmatu druhé strany.

Co se metody týče, Bretherton a Vogler nabízejí již etablovaný způsob, jak určovat aktérství v mezinárodním prostoru. Fakt, že se soustřeďují na EU, dále potvrzuje relevantnost vybrané metody.

1.7. Zkoumaný dokument Arktické strategie

Dokument, ze kterého budeme vycházet je dokument, který představoval první impulz a nastínění, toho, v jakém způsobu se plánuje EU zapojit do problematiky týkající se Arktidy. Jedná se o dokument *Communication from the commission to european parliament and the council the euroepan union and the Arctic region*, z roku 2008.

Hlavními cíli, které jsou v tomto dokumentu vytyčeny jsou tři, a to:

- Ochrana a zachování Arktidy v součinnosti se svojí populací
- Podpora udržitelného využívání zdrojů
- Přispívání a posilování multilaterálního vládnutí v Arktidě

Pro přehlednost a lepší orientaci v samotném výzkumu si autor dovolil systém těchto tří cílů zasadit do pilířovitého modelu – v pořadí odpovídající výčtu výše:

- Pilíř ochrany životního prostředí
- Pilíř udržitelného rozvoje
- Geopolitický pilíř

Implementace tohoto modelu, kdy ve smyslu názvosloví je samotné slovo pilíř lépe rozlišitelnější než případ popisující systém několika úrovní cílů a samotné zjednodušené názvy oblastí, kterými se každý z pilířů věnuje odpovídají kontextu výše uvedených cílů.

V následujících odstavcích bude podrobněji rozepsán krátké shrnutí každého z pilířů

v souladu s informacemi uvedenými právě ve zkoumaném dokumentu z roku 2008.

1.7.1. Pilíř ochrany životního prostředí

Ochrana životního prostředí je pro EU tradiční téma, v rámci kterého se také dlouhodobě profiluje. V rámci pilíře jsou popsány tři oblasti zájmu a to jsou:

- Životní prostředí a změna klimatu
- Podpora původního obyvatelstva a lokální populace
- Výzkum, monitoring a hodnocení

Kromě samotné ochrany prostředí ve smyslu ochrany druhů a podpory biodiverzity se jedná rovněž o ochranu před dopady klimatické změny, která je zejména v kontextu Arktidy velmi citlivým tématem. Arktické prostředí je na dopady klimatické změny velmi citlivé vzhledem k rozpouštění ledovců, a tedy i zásadní změnu nejen co se týče do rázu krajiny, ale i do rozměru změny ekosystému. Tato problematika je fokusována především v rámci sekce věnující se Životnímu prostředí a změně klimatu.

Nejen s problematikou životního prostředí je spojena podpora a spolupráce s populacemi původního obyvatelstva. Jedná se o širší problematiku, kdy na jednu stranu je podporován rozvoj v oblasti rozvoje a ochrany původního obyvatelstva s přihlédnutím k tradičnímu stylu života, zapojení do rozhodovacích procesů a zachování unikátní kultury. Na druhou stranu je třeba chránit rovněž původní druhy v oblasti, které mohou být ohroženy lovem, rybolovem či znečištěním, a právě proto je potřeba aby probíhala komunikace mezi unií a zástupci původních obyvatel.

Poslední sekce v pilíři ochrany životního prostředí je věnována výzkumu a monitoringu situace v regionu. Jedná se o důležitou aktivitu, která má poskytnout data, která mohou být dále užita pro ochranu životního prostředí a boji proti klimatické změně. Právě vědecká práce by měla pomoci vytvářet nové postupy a technologické instrumenty nezbytné ke zlepšení situace, kvalitní data jsou rovněž klíčová pro vytváření odpovídající legislativy, která by měla reagovat na obraz co možná nejbližší realitě.

1.7.2. Pilíř udržitelného rozvoje

V rámci pilíře udržitelného rozvoje jsou vytyčeny čtyři oblasti zájmu v kontextu aktivit Evropské unie v Arktidě. Tyto oblasti zájmu jsou:

- Uhlovodíky
- Rybaření
- Transport
- Turismus

Zásadním tématem je v rámci Arktické geografické oblasti rozměr dobývání uhlovodíků. Jedná se zejména o kontext dobývání zemního plynu. Jsou zmíněny rozměry ekonomického rázu, těžby bezpečné pro životní prostředí a trvale udržitelného užívání nerostného bohatství.

Rybaření představuje pro tamní populaci jednu z opěrných oblastí, co se obživy týče, rybí produkty z Arktické oblasti jsou rovněž vysoce důležité pro trh společný trh EU a neposlední řadě, je nutné zajistit rovněž ochranu druhů, a monitorovat situaci co se do zdraví populace týče.

Jak již naznačeno v úvodní kapitole, jednou ze zajímavých možností, které se rýsují v prostoru Arktidy jsou možnosti užití do nedávné doby nepřístupných, popř. nerentabilních

dopravních lodních cest, zejména pro nákladní dopravu. S touto novou výzvou je však spojena celá řada výzev především v oblastech režimu lodní dopravy a dále také vybavenosti, a to jednak vybavenosti co se týče plavidel odpovídajících náročným podmínkám arktické plavby, ale také vybavenosti co do infrastruktury, a to ať již infrastruktury spojenou s dopravou, nebo infrastrukturou potřebnou k řešení krizí – prostředky k záchraně lidských životů, či prostředky eliminující možné environmentální dopady lodních havárií.

V rámci pilíře udržitelného rozvoje byla poslední část věnována turismu – v tomto kontextu se jedná o zajištění podobných infrastrukturních výzev jako v předchozím bodu lodní dopravy.

1.7.3. Geopolitický pilíř

Do značné míry nejkontroverznější jsou určitá úskalí Geopolitického pilíře. Evropská unie si v něm klade za cíl zapojit se a podporovat rozhodovací proces v oblasti Arktidy. Akcentuje se zapojení nejen státních ale i nestátních aktérů v rámci rozhodovacích procesů v organizacích věnující se Arktické problematice. Kromě spolupráce a podpory mírového mezinárodního režimu v Arktidě, lze do tohoto bodu v širší míře zapojit i témata výše zmíněná v předchozích bodech. Kontroverzi této části dokumentu dodává zejména zmínka o neexistujícím mezinárodním prostředí/režimu potenciální v Arktickém prostoru – právě tato zmínka demonstruje rozměr tohoto pilíře jako pilíře Geopolitického.

Závěr

Dokument *Communication from the commission to european parliament and the*

council the european union and the Arctic region představuje poměrně krátký dokument nastiňující aspirace Evropské unie v Arktické oblasti. Pomáhá vytyčit oblast témat, kterými by se unie chtěla v Arktidě věnovat.

Vzhledem k tomu, že se jedná o jeden z prvních dokumentů, co se strategie vůči Arktidě ze strany EU týče, poměrně dost prostoru je věnováno zmínek o plánech na evaluaci klíčových faktorů v rámci jednotlivých témat. Text může mít až průzkumný tón.

Další věcí stojící za zmínku je, že témata, byť pro Evropskou unii poměrně tradiční mají jasný překryv mezi jednotlivými pilíři. Environmentální stránka věci je zohledněna prakticky v jakékoli aktivitě EU. Velmi podobně je na tom udržitelný rozvoj a ochrana menšin, v tomto případě ochrana původního obyvatelstva je v tomto dokumentu rovněž obsažena. Překryv je patrný zejména právě na příkladu s interakcemi s původním obyvatelstvem. Ve spojitosti s pilířem ochrany životního prostředí je jsou původní obyvatelé zapojeni zejména v aspektu lovu mořských savců nebo rybolovu, v rámci udržitelného rozvoje se jedná např. o problematiku zachování tradičních způsobů života a konečně v geopolitickém pilíři zapojení těles reprezentující původní obyvatelstvo do rozhodovacích procesů v rámci relevantních organizací a uskupení.

Kapitoly Obsahu

2.0. Pilíř ochrany životního prostředí

Předmětem této kapitoly bude zkoumání síly EU v kontextu portfolia ochrany životního prostředí. Evropská unie je považována za lídra v oblasti ochrany životního prostředí. Má velké množství instrumentů a programů, kterými se zapojuje do ochrany uvnitř i vně území unie. Právě tato role lídra, do které se unie vyprofilovala má původ hned v několika příčinách.

Portfolio ochrany životního prostředí se etablovalo v rámci institucí EU během 70. let 20. století v podobě tzv. Evropského akčního programu konkrétněji v letech 1973 – 1976 jako první akční program. Jednalo se o aktivitu, která se osvědčila a dále pokračovala v sérii dalších akčních programů, věnujících se různým cílům. Příkladem těchto cílů může být snižování emisí vozidel, zmírňování průmyslového a agrárního znečištění, stanovení koncepce udržitelného rozvoje apod. Akční plány byly aktivitou Komise, v prvním akčním plánu. Než se portfolio životního prostředí etablovalo jednou ze samostatných politik EU, začalo nikoli jako politika, ale jako činnost.⁴⁶ Životní prostředí se dostalo do primárního práva až s přijetím Jednotného evropského aktu. Od té doby se politika životního prostředí dále vyvíjí a její principy se začleňují do dalších politik.⁴⁷

Politika ochrany životního prostředí má několik zdrojů, které vedli k jejímu

⁴⁶ Fiala, Petr. Pitrová, Markéta. 2010: *Evropská Unie*: (str.494 a 495)

⁴⁷ Lacina, Lubor. Et al. (2012) *Učebnice Evropské Integrace*: (str. 236)

etablování v rámci univerza politik unie. Podle politologa Johna McCormicka lze identifikovat čtyři zdroje. Zaprvé, změna v modu operandi v rámci společné zemědělské politiky, která v průběhu 80. a 90. let 20. století potřebovala projít změnou. Před touto změnou byly používány výrobní postupy, které mířili především na kvantitu, co se týče zemědělských produktů. Nicméně tato praxe měla za vinu značnou zátěž na Evropské společenství, zvláště na financování této politiky. Z praktických důvodů bylo nezbytné, aby se produkce začala věnovat kvalitě produktů namísto honbou po kvantitě. Tato změna modu operandi souvisela i s větším přihlédnutím k ekologické stránce agrární produkce, kdy se nejednalo pouze o kvalitu finálního produktu, ale také kvalitu procesů, které vedli ke vzniku tohoto produktu. Zadruhé, postupné odstranění vnitřních hranic v unii vedlo k zvýšení objemu dopravy a turismu. Právě navýšení objemu v těchto oblastech pomohlo otevřít diskusi ve společnostech jednotlivých členských států, a právě uvědomění si vlastního přírodního a kulturního bohatství vedlo k větší ochraně životního prostředí. Zatřetí, rozvoj sociální střední třídy a s tím spojený růst poptávky po spotřebním zboží, po energiích a nárůst zájmu o automobilovou dopravu, která je jedním ze zdrojů znečištění. Vyšší spotřeba vycházející ze zlepšení životní úrovně značné části obyvatel je tedy jedním ze zdrojů znečištění. Za čtvrté, regionální spolupráce umožněná fungováním v rámci platformy jako je ES/EU, je přínosná v řešení problematiky ochrany životního prostředí, neboť právě přeshraniční spolupráce je nezbytná k úspěšnému řešení problémů znečištění. Média/nositelé znečištění jako jsou vodní toky či vzduch se pohybují napříč teritorií států a znečištění z jednoho států se může tímto způsobem přenášet na území státu druhého.⁴⁸

V předchozí části kapitoly bylo popsáno krátké shrnutí věnující se genezi politiky ochrany životního prostředí. Následující část kapitoly bude věnována příkladům politiky ochrany životního prostředí, na nichž bude demonstrováno, jakou úlohu je v tomto portfoliu schopna

⁴⁸ Fiala, Petr. Pitrová, Markéta. 2010: *Evropská Unie*: (str. 493)

Evropská unie hrát. Zdali lze považovat EU v kontextu ochrany životního prostředí jako aktéra v mezinárodním prostoru, či tomu takto není.

2.1. Energetické štítky

Jedním z unijních nástrojů týkajících se ochrany životního prostředí jsou tzv. energetické štítky. Jedná se o aktivitu spojenou se snižováním energetické náročnosti spotřebičů. Jde o značky popisující energetickou náročnost spotřebiče, tímto způsobem má být zákazník informován o tomto tématu. Síla této aktivity spočívá v premise, že zákazník bude preferovat energeticky šetrnější výrobky na úkor těch méně šetrných. Tato tendence se následně projeví i u výrobce, který přestane méně šetrné spotřebiče vyrábět. V tuto chvíli jsou spotřebiče označeny v měřítku od A +++ (nejefektivnější) až ke G (nejméně efektivní).⁴⁹⁵⁰⁵¹

Výsledkem těchto aktivit má být každoroční úspora energie ve výši zhruba 175 Mtoe⁵² do roku 2020, což je ekvivalent spotřeby primární energie v Itálii. Kromě energetické úspory ve velkém, je tu rozměr, který zasahuje přímo jednotlivce – průměrně spotřebitel ušetří až 500 € ročně za spotřebu energie pro domácnost. Kromě atraktivity pro spotřebitele a tržních mechanismů, které se podílejí na podobě trhu v kontextu nabízeného sortimentu, existují ze strany EU další instrumenty, kterými dále usměrňuje linii nabízeného zboží – označení energetickým štítkem je povinné pro určité druhy spotřebičů jako: světelné zdroje pro domácnost, domácí kuchyňské spotřebiče, chladicí spotřebiče pro domácnost i pro komerční účely, televize, pračky a další spotřebiče.⁵³

Na vývoji tohoto nástroje lze pozorovat flexibilitu EU v praxi, kdy je schopna si

⁴⁹ BEUC. (2016) *Dutch Presidency of the European Union*, BEUC

⁵⁰ Europa, (2018) *Energetické štítky*, Europa

⁵¹ European commission. (nedatováno) *Energy efficient products*, European commission

⁵² milion tun ekvivalentu ropy

⁵³ Europa, (2018) *Energetické štítky*, Europa

poradit s měnícími se okolnostmi. Původně se totiž jednalo v rámci štítku o stupnici A až G, avšak technologický pokrok spojený s poptávkou zákazníků a nabídkou výrobců znamenal, že se situace změnila a vyvstala potřeba doplnit stupnici o další stupně, které měli nižší energetickou náročnost než do té doby nejméně náročné „A“, vznikli tedy A+, A++ a A+++.

S nizozemským předsednictvím Rady EU z roku 2016 je spojena snaha zpřehlednit tento systém, protože trend náznačný v minulém odstavci dále pokračuje a další přidávání značky „plus“ pro označení energeticky úspornějšího produktu, by nemuselo být produktivní, protože byla objevena praxe, kdy zákazníci se spokojí s pouhým A namísto A+++.⁵⁴ Proto se unie vrátí k stupnici A až G, s tím, že nyníější A+++ by se dostala v režimu nového štítku na stupeň B a stupeň A by zůstal z důvodu očekávaného technického pokroku na určitý čas nevyužit.

Úspěšné užívání tohoto nástroje dále podporuje další snahy EU na poli ochrany životního prostředí. Jedná se o jednu z aktivit, která má dále podpořit snahy popsané zejména v tzv. Klimaticko – Energetickém balíčku. Ten lze charakterizovat jako legislativu obsahující tři hlavní cíle: Za prvé, snížení emisí skleníkových plynů o 20% ze stavu z roku 1990. Za druhé, aby energetický mix jednotlivých členských států unie obsahoval 20% energie z obnovitelných zdrojů. Za třetí, požadavek na zvýšení energetické účinnosti o 20%. Tyto všechny podmínky je nutno splnit do roku 2020.⁵⁵ Právě instrument energetického štítku podporuje snahy zejména třetího cíle.

2.2. ETS - EU Emissions Trading System – Evropský systém emisních směnek

Na problematiku spojenou s Klimaticko – Energetickým balíčkem navazuje další

⁵⁴ BEUC. (2016) *Dutch Presidency of the European Union*, BEUC (str. 30)

⁵⁵ European commission. (2016) *2020 climate & energy package*, European commission

nástroj politiky ochrany životního prostředí, konkrétněji je to Evropský systém emisních směnek (EU ETS – EU Emissions Trading System). Motivací k vytvoření trhu s emisemi skleníkových plynů v zemích EU, bylo dostát závazkům plynoucím z tzv. Kjótského protokolu – *Rámcové úmluvě OSN o klimatických změnách* z roku 1997. V této smlouvě se evropské země zavázaly snížit množství emisí skleníkových plynů, které jsou vedlejším produktem dopravy a průmyslové činnosti. Tento systém funguje v 28 státech Evropské unie společně s Lichtenštejnskem, Islandem a Norskem.⁵⁶ Cílem je snížit emise o 20% oproti stavu z roku 1990 do roku 2020 a alespoň o 40% do roku 2030. Kromě dopadu na průmyslovou výrobu má systém ETS dopad rovněž na leteckou dopravu uvnitř EU.

Systém funguje tak, že existují tzv. emisní povolenky, které odpovídají jedné tuně CO₂. Přidělování povolenek se provádí buď bezplatným přidělením, v rámci kterého podnik obdrží bezplatné povolenky, nebo prostřednictvím dražby povolenek. Z celkového množství povolenek je 5% vyčleněno pro nové účastníky. Příspěvky na letecký provoz jsou přiděleny obdobným způsobem.⁵⁷

Uvedme si na případu průmyslového podniku, jaké interakce jsou možné v rámci tohoto systému. Systémem ETS je daný strop, co se týče vypuštěných emisí pro podniky od určité kapacity a určitého odvětví. Jde v zásadě o uzavřený systém, kde si podnik může vybrat v jakém scénáři se bude pohybovat. Podnik má povoleno vypustit určité množství emisí. Potřebuje-li emitovat více, stojí před rozhodnutím; je možné udělat ve svém podniku výrobní, či technologická opatření a tím snížit svoje emise na úroveň na které již bude přidělený počet směnek stačit. Druhá možnost je pokračovat ve výrobním režimu, který bude stále produkovat stejné množství znečištění, ovšem s tou podmínkou, že od podniků, které mají nadbytečné směnky patřičný počet koupí, aby mohl fungovat. Třetí možností je

⁵⁶ European commission. (2016) *The EU Emissions Trading System (EU ETS)*, European commission: (str. 2)

⁵⁷ European commission. (2015) *EU ETS Handbook*, European commission: (str. 24)

rozšíření možnosti jedna, a to ve smyslu, že se technologické řešení nezastaví pouze v režimu, kdy již nebude muset podnik platit za směnky navíc, ale sám je bude moc nabízet větším znečišťovatelům.

System jako takový kromě závazku ve snižování emisí má za cíl poskytnout stimuly podnikům, aby přecházeli na šetrnější formu výroby, která bude produkovat méně emisí. Vzhledem k tomu, že se přiděluje zdarma pouze malá část směnek je zde trend, kdy narůstá objem směnek, které se do podniků dostanou skrze aukci.

Kontroverze okolo systému je spojená zejména s nadbytkem emisních povolenek, který do jisté míry podryvá systém jako takový.⁵⁸ A druhá zejména pro environmentálně citlivé jedince kontroverzní praxe, kdy právě znečišťovatelé, znečišťují dál, s tím, že platí za směnky. Tato praxe je legální, nicméně nevede ke stimulování podniku k zavedení technologií šetrnějších k životnímu prostředí. Jedná se tedy do jisté míry o relativní snižování nikoli až tak absolutní.⁵⁹

2.3. Soft power rozměr – fungování na společném trhu

Evropská unie používá kromě vývozu idejí a metod také prostředek společného trhu, jak obecně podporovat určité metody výroby. Jedná se o fakt, že v kontextu společného trhu existuje povinnost, aby výrobek prodávaný na tomto trhu splňoval určitý soubor podmínek a v tomto případě se jedná o podmínky spojené s výrobou a technologiemi užitými právě při výrobě.

Lze tedy uvažovat, že podmínky pro produkt - vlastnosti výrobku a nároky při výrobní postupy, se přenášejí do jiných státních celků, kdy tyto nároky nejsou vymáhány

⁵⁸ International Carbon Action Partnership. (2018) *EU Emissions Trading System (EU ETS)*, International Carbon Action Partnership,

⁵⁹ Climate Action Network Europe (nedatováno) *EU's Emissions Trading Scheme*, Climate Action Network Europe

přímo domovským státem, ale právě EU ve smyslu, že podmiňují účastníky společného trhu, aby splňovali určité podmínky.

V tomto smyslu, má EU velmi silný nástroj, kdy odměňuje určité chování – v tomto případě užití určitým výrobních procesů, nebo požadavek určitých vlastností produktů a odměňuje toto chování přístupem na společný trh. Jedná se o ukázkou užití Soft Power unií.⁶⁰

V ideální situaci by právě praxe spojená s výrobou produktu pro společný trh znamenat i to, že společnost vyrábějící produkt, praxi vyžadovanou pro vnitřní trh zavede i pro výrobky pro trh jiný a tím pádem zavede např. ekologičtější výrobu obecně. Tento postup však není univerzální, jistě existují obory, ve kterých je neekonomické mít více výrobních postupů, kdy jedny budou splňovat podmínky pro společný trh, jiné, kde se to naopak vyplatí.

2.4. Kontroverzní dopady soft power řešení

Jinou kontroverzní pozicí EU je její postoj lovu tuleňů a velrybářství. Na jednu stranu je zde jasná pozice unie ochraňující zvířata, speciálně ohrožené druhy. Na druhou stranu je zde respekt a ochrannářské tendence vůči původnímu obyvatelstvu severu, zejména Inuitů v Grónsku a Kanadě a Samů zejména v Norsku. Tady se však unijní tendence dostávají do konfliktu, kdy Evropská unie chce jednak ochraňovat přírodní zdroje včetně tuleňů, ale dostává se do konfliktu se zájmem chránit původní obyvatelstvo a tradiční styl života, do kterého však rybolov a lov tuleňů patří.

Tento nesoulad se projevil zejména po roce 2009, kdy EU zakázala dovoz a proder tuleních výrobků na svém trhu. K tomuto omezení existovala výjimka pro původní arktické obyvatelstvo, kdy zvláštní těleso mělo osvědčovat, že produkt byl uloven tradičními inuitskými způsoby lovu, popř. že se jedná o produkt který vychází z lovu, který má

⁶⁰ Hossain, K. (2015) *Engagement in the Arctic: Do the...* (str:99)

zajišťovat management stavů těchto zvířat.⁶¹ Tento zákaz však zásadně negativně ovlivnil trh s tuleními produkty, kdy velmi neblaze tento problém nesli Inuiti z Kanady. Norsko a Kanada chtěli tento stav řešit skrze WTO.⁶² Kromě nezamýšlených problémů s domorodým obyvatelstvem měla zvláště neshoda s Kanadou další pro EU negativní externalitu – problém se získáním pozorovatelského statutu v Arktické radě. O tento status EU usilovala od roku 2008, kdy kromě Kanady měla s pozorovatelským statutem pro Evropskou unii problém taktéž Ruská federace.⁶³

2.5. Monitoring a vědecká činnost

Jedním z témat v rámci pilíře ochrany životního prostředí jsou také monitoringové aktivity. Zajímavostí je, že během času se se toto téma částečně osamostatnilo ve vlastní pilíř a zastoupilo, tu oblast, kterou máme v rámci práce nazvanou jako Geopolitický pilíř.

Níže jsou vypsané příklady popisující rozsah monitoringových a vědeckých aktivit v oblasti. Jedná se o projekty, které provádějí výzkum zejména v oblasti stavu ekosystému jakožto i klimatické změny obecně.

INTERACT – jedná se o mezinárodní snahu a výstavbu infrastruktury pro vědeckou činnost. V tuto chvíli se skrze tento projekt postavilo již 77 vědeckých základen v oblasti severní Evropy, Ruska, USA, Kanady, Grónska, na Islandu, na Faerských ostrovech a ve Skotsku, dále v severních alpských oblastech. Jedná se o infrastrukturu určenou k monitoringu

⁶¹ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.162,163)

⁶² Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.164)

⁶³ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.165)

environmentálních změn.⁶⁴

INTAROS – *Integrated Arctic Observation System/ Integrovaný systém observatoří v Arktidě* – má za cíl vytvořit integrovaný arktický pozorovací systém rozšířením a sjednocením nynějších systémů v různých oblastech Arktidy. Úkolem INTAROSu je posuzovat silné a slabé stránky stávajících pozorovacích systémů a dále přispívat inovativními řešeními k vyplnění kritických mezer v dosavadních pozorovacích systémech. Jedná se o multidisciplinární a mezinárodní projekt, který bude dodávat data týkající se atmosféry, oceánu, kryosféry do institucí v Evropě Asii a Americe⁶⁵

APPLICATE- *Advanced prediction in polar regions and beyond: Modelling, observing system design and linkages associated with Arctic climate change/ Pokročilá predikce v polárních oblastech i mimo ni: Modelování, sledování návrhu systému a vazeb spojených se změnou klimatu v Arktidě* – jedná se o program ve kterém spolu mají spolupracovat vědci z akademické sféry, výzkumných institucí a provozních předpovědních center, odborníci na předpovědi počasí a klimatu a rozšiřování prognóz týkající se klimatických předpovědí, jak v Arktidě, tak i mimo ni.⁶⁶

Blue Action program – transdisciplinární program pracující na výzkumu počasí a řízení rizik, šíření klíčových znalostí o dopadech extrémů klimatických podmínek a nebezpečných událostí, což má posilovat boj s potenciálně nebezpečným chováním. Tento výzkum má vycházet z inovativních statistických a dynamických přístupů k předpovědi extrémů počasí

⁶⁴ EEAS. (2017) INTERACT - *International Network for Terrestrial Research and Monitoring in the Arctic*, EEAS.

⁶⁵ NERCS. (nedatováno) *INTAROS: Integrated Arctic Observation System*, NERCS,

⁶⁶ European commission. (nedatováno) *CORDIS*, European commission,

a klimatu.⁶⁷

KOLARCTIC – jedná se o přeshraniční projekt v oblasti Kolského poloostrova. Spolupráce zahrnuje Norsko, Švédsko, Finsko, Rusko a Evropskou unii. Program se spíše věnuje výstavbě infrastruktury a inovaci v oblasti. Snahy lze shrnout do dvou prioritních os:

- 1) Životaschopnost arktické ekonomiky, přírody a životního prostředí
- 2) Plynulá mobilita lidí, zboží a znalostí

Podtémata zahrnují např. rozvoj SME. Ochranu přírody, zlepšení dopravní dostupnosti v regionu, management hranic a migrace.⁶⁸

2.6.. Evaluate:

Příležitost:

Roztávání ledů v Arktidě a od toho odvozené otevření prostoru pro aktivity v mezinárodním režimu v Arktidě bylo pro EU, která je jedním z leaderů, co se týče ochrany životního prostředí jasným signálem se zapojit do této situace. V kontextu toho, že v oblasti se plánuje zvýšení lodní dopravy a těžby nerostných surovin, lze očekávat zvýšené riziko nebezpečí znečištění životního prostředí, a to ať z důvodu přírodní katastrofy, havárie, či selháním lidského faktoru. Velkým tématem je rovněž otázka klimatické změny, se kterou unie již roky bojuje.

Přítomnost:

Přítomnost unie v regionu existuje skrze členské Švédsko a Finsko ale i nečlenské, přesto blízce napojené země (Norsko, Grónsko i Island). Lze pozorovat přítomnost v různých mezinárodních organizacích a orgánech. Zásadním faktorem co do velikosti vlivu

⁶⁷ Blue Action (nedatováno) Abstract, Blue Action

⁶⁸ Kolarctic. (nedatováno) *Kolarctic FAQ*, Kolarctic,

je soft power dimenze, kdy zejména podmínkami pro vstup společný trh se dostává unii do pozice, ve které má poměrně silnou schopnost vymáhat určité environmentální standardy.

Schopnost:

Schopnost EU prosazovat své cíle v oblasti Arktidy je jednoznačně omezena tím, že se nejedná o scénář, kdy by mohla vymáhat právo jako na svém vnitřním území. Nicméně, vzhledem k tomu, že území unie je nejprůmyslovější oblast nejbliže k severnímu pólu, tak existuje určitá schopnost pouštět či nepouštět zboží určitého původu, popř. vytvořené určitým výrobním postupem na své území. Příkladem kontroverze týkající omezování dovozu tuleních produktů na vnitřní trh, kdy tento postup zásadně zhoršil vztahy mezi EU a Kanadou a bránil se unii dostat do některých Arktických struktur. Toto portfolio, má vysoký potenciál, nicméně výsledek nemusí být vždy relevantní – viz. srovnání ETS a Energetických štítků – ETS je prezentována jako jedna z těch velkých politik a Energetické štítky jsou do jisté míry marginalita (globálně), nicméně geneze jednotlivých politik je naprosto odlišná – ETS se v zásadě vyvíjí, aby zakrývala slabá místa, kdežto Energetické štítky se vyvíjejí zásadním způsobem, kdy pohonem k revizím jsou zamyšlené dopady a nikoli snaha o optimalizaci KPI's.

3.0. Pilíř udržitelného rozvoje

EU má poměrně velké zkušenosti s rozvojem infrastruktury uvnitř i vně území unie samotné. Důvod pro tuto aktivitu leží v potřebě vytvoření funkční infrastruktury pro další ekonomický a sociální rozvoj. *To bylo a také je, pro unii, která historicky byla ekonomicky založenou institucí, klíčový rozvoj méně rozvinutých regionů v rámci území členských států.* Tyto opatření by měly zajistit rovnoměrný rozvoj území, který by napomohl konvergenčním tendencím a tím pádem pomohl harmonickému rozvoji ekonomického růstu, stejně jako zlepšování sociální situace obyvatel znevýhodněných regionů. Tohle je důležité zejména v kontextu projektu společného trhu. V určitém smyslu lze vnímat motivaci potřebnosti regionální politiky jako náhradu státům přistoupivším do projektu společného trhu, za znevýhodnění právě těch podvyvinutých regionů, které přijímají tuto pomoc. Další motivací pro podporu nedostatečně rozvinutých částí území členských států z unijní úrovně je fakt, že jakmile se členský stát připojí do projektu společné měny, tak ztratí kontrolu nad částí svých fiskálních instrumentů, a právě regionální politika a prostředky z ní pocházející na úrovni EU mají nahradit nemožnost užití členskými státy dříve disponujícími fiskálními instrumenty.

Výše zmíněné důvody jsou motivací pro alokování zdrojů uvnitř EU, nicméně velmi podobné tendence vykazuje unie i v alokaci zdrojů za podobným účelem do zahraničí. Konkrétněji do nejbližšího geografického sousedství členských států EU. Tyto zahraniční aktivity mohou mít buď podobu asistence EU při vstupních či předvstupních procesech kandidátských zemí, popř. potenciálně kandidátských zemí, nebo podobu podpůrných

programů pro státy v sousedství EU. Druhá jmenovaná aktivita – podpůrné programy pro státy v sousedství unie – je přímou součástí tzv. Evropské politiky sousedství/European Neighbourhood Policy, která má kromě aktivit typu regionální rozvoj mnohem širší záběr, včetně šíření demokracie a praxe právního státu a podílu na řešení složitých otázek bezpečnosti a migrace⁶⁹. Vzhledem k tomu, že Evropská politika sousedství spadá do portfolia zahraniční politiky a nikoli přímo pod regionální politiku, je zde tato politika zmiňována, a to především z důvodu představení podobných aktivit mimo území unie a s přihlédnutím k tomu co se do charakteru těchto aktivit a uskutečnitelnosti samotné týče. Tedy, že EU je schopna plnit podobné úkoly, a to ať již na území unie nebo i mimo něj, za pomoci celé škály institucí a instrumentů, které dále prokazují snahu a schopnost dané problémy za pomoci aplikace těchto instrumentů a institucí řešit.

3.1. Vývoj politiky

Z hlediska posledního vývoje, lze mluvit o nevelké změně ve smyslu účelu, směřování snahy nebo cílů nicméně lze mluvit o značné změně ve způsobu alokace finančních zdrojů pro čerpání za účely rozvoje regionů. V předchozím finančním období 2007 – 2013 byly tyto finance z velké části alokovány v portfoliu Společné zemědělské politiky, nicméně značná část těchto finančních zdrojů se pro finanční období 2014 – 2020 přesunula do portfolia Regionálního rozvoje.

Během finančního období 2007 – 2013 byly ve Společné zemědělské politice čtyři Osy vytyčující si cíle, které se skrze tuto politiku měly naplňovat. Za prvé tu máme Osu I: Zlepšení konkurenceschopnosti zemědělství a lesnictví, dále Osu II: Zlepšování životního prostředí a krajiny, následuje Osa III: Kvalita života ve venkovských oblastech a diverzifikace hospodářství venkova a konečně Osa IV: Leader.

⁶⁹ Komínková, Magdaléna. (nedatováno) *Evropská politika sousedství*, Euroskop,

Během tohoto finančního období se kromě podpory zemědělství a lesnictví jako sektoru (Osa I) a podpory praxe šetrné či napomáhající zlepšení stavu životního prostředí (Osa II) v portfoliu Společné zemědělské politiky objevily také tendence ke zlepšování životní situace obyvatelstva venkova – zvelebování venkovských sídel, podpora podnikání, zlepšování kvalifikace obyvatelstva a podpora cestovního ruchu (Osa III). Osa IV Leader fungovala podpora režimu tripartity, vytváření Místních akčních skupin, spolupráce na místní rozvojové strategii apod.

Lze tedy vidět, že v průběhu finančního období 2007 – 2013 spadali podporované aktivity do dvou pomyslných skupin – podpora zemědělství a lesnictví včetně režimu fokusovanému na ochranu životního prostředí (Osa I a Osa II) a druhé skupiny aktivity rozvoj venkovského života a vytváření regionálních struktur (Osa III a Osa IV).

Ve stejném finanční období vypadala regionální politika následovně. Existovali tři cíle kohezní politiky: 1. Konvergence – solidarita mezi regiony, 2. Regionální konkurenceschopnost a zaměstnanost a 3. Evropská územní spolupráce. První cíl měl zajišťovat podporu regionů v členských státech, které nedosahují 75 % průměru úrovně HDP Evropské unie na osobu, dále regiony s poškozeným životním prostředím a sociálními problémy. Druhý cíl podporoval regiony, které nesplňují kritéria prvního cíle a dosahují vyšší úrovně HDP EU na osobu. Záměrem tohoto cíle byla podpora konkurenceschopnosti a zvýšení přitažlivosti regionů pro investory. Třetí cíl měl podporovat přeshraniční spolupráci, a to ať už mezi regiony nebo i členskými zeměmi.⁷⁰⁷¹ Tyto cíle byli v souladu s vyššími strategickými cíli, které byly součástí tzv. Lisabonské strategie.⁷² Ta měla z EU učinit nejkonkurenceschopnější ekonomiku na světě, což se v kontextu spojení faktorů jako globální finanční krize z let 2008 a 2009 a nezajištění mechanismů na vymáhání plnění této

⁷⁰ Euractiv. (2010) Regionální politika EU: Hodnocení v polovině období 2007-2013, Euractiv.cz

⁷¹ Euroskop. (nedatováno) Regionální politika 2007-2013, Euroskop

⁷² European commission. (2007) *Cohesion policy 2007–13 Commentaries and official texts*,

strategie, ukázalo jako velmi obtížně splnitelné. Nutnost reformy byla nasnadě, a proto se vytvořil nový systém, který by měl nahradit nefunkční Lisabonskou strategii, tzv. Evropa 2020, která byla schválena v roce 2010 a která představovala další *grand plan* na dalších 10 let.

Revize ovšem proběhla i co se týče vztahu mezi Společnou zemědělskou politikou a Kohezní politikou. V rámci reformy Společné zemědělské politiky se ustoupilo od systému os (Osa I, II atd.) k systému priorit, kdy osy jako takové nebudou definovány na úrovni EU, ale jednotlivé členské státy popř. regiony si sami vyberou způsob jak výše zmíněné priority uskutečňovat včetně sub-priorit, které dále specifikují konkrétní snahy.⁷³ Mezi priority nahrazující systém os patří:

- 1) Podpora předávání znalostí a inovací v zemědělství, lesnictví a ve venkovských oblastech
- 2) Zvýšení životaschopnosti zemědělských podniků a konkurenceschopnosti všech druhů zemědělské činnosti ve všech regionech a podpora inovativních zemědělských technologií a udržitelného obhospodařování lesů
- 3) Podpora organizace potravinového řetězce, včetně zpracovávání zemědělských produktů a jejich uvádění na trh, dobrých životních podmínek zvířat a řízení rizik v zemědělství
- 4) Obnova, zachování a zlepšení ekosystémů souvisejících se zemědělstvím a lesnictvím
- 5) Podpora účinného využívání zdrojů a podpora přechodu na nízkouhlíkovou ekonomiku v odvětvích zemědělství, potravinářství a lesnictví, která je odolná vůči klimatu

⁷³ European commission. (2018) *CAP Reform – an explanation of the main elements*,

- 6) Podpora sociálního začleňování, snižování chudoby a hospodářského rozvoje ve venkovských oblastech⁷⁴

V předchozím období bylo patrných několik tendencí v rámci vytyčených os – aktivity spojené se zemědělstvím, aktivity spojené s ochranou životního prostředí a regionálním rozvojem. Z priorit reformovaného SZP vyplývá odklon od aktivit regionálního rozvoje – aktivity regionálního rozvoje pouze v rámci 6. priority. Tuto tendenci lze sledovat i ve změnách patrných v alokaci finančních zdrojů mezi Společnou zemědělskou politikou a Politikou koheze.

Z toho vyplývá, že ke změnám došlo i v Regionální politice EU. Z pohledu cílů se počet zredukoval na dva. Zaprvé, Cíl 1 Investice pro růst a konkurenceschopnost a Cíl 2 Evropská územní spolupráce. Druhý cíl Evropská územní spolupráce bezprostředně navazuje na stejnou aktivitu z minulého období.⁷⁵

Tato část kapitoly věnující se komparaci Společné zemědělské politiky a Politiky koheze nebyla napsána samoučelně, ale s motivací reflektovat hned několik tendencí. Jednak reflektovat spillover mezi jednotlivými politikami – prakticky všechny politiky EU mají v sobě obsaženy prvky politiky ochrany životního prostředí, dále udržitelného rozvoje apod. Lze pozorovat upřednostňování, či upozadování určitých aktivit v rámci portfolií jednotlivých politik – jednou jsou finanční prostředky pro rozvoj venkova alokovány skrze Společnou zemědělskou politiku, jindy více skrze Kohezní politiku. Dalším důležitým bodem je proces revizí. Právě změny popsané výše demonstrují existenci relevantních nástrojů pro vykonávání vytyčených cílů. Dále to demonstruje snahu EU reagovat na úspěšnost realizace myšlenek deklarovaných v legislativě. Což poukazuje na nejen snahu

⁷⁴ Eagri. (nedatováno) *Program rozvoje venkova 2014-2020: Základní informace*, Eagri.cz,

⁷⁵ Euroskop. (nedatováno) *Regionální politika 2014 – 2020*, Euroskop

hledat řešení, která mají úspěšně řešit problémy, ale také na existenci instrumentů, které je možno užít k revizi jak cílů, tak i nástrojů v rámci jednotlivých politik.

3.2. Zahraniční instrumenty

Předchozí část kapitoly byla věnována definování regionálního rozvoje uvnitř EU, tato část kapitoly bude věnována instrumentům používaným vně hranic Evropské unie za podobnými účely.

Nabízející se příklady snah Evropské unie o rozvoj území v zahraničí mohou být již v jedné z předchozích kapitol zmíněné programy Východní partnerství a Unie pro středomoří, které mají kromě šíření demokratických hodnot, dobrého vládnutí, vlády práva, ochrany menšin a boje proti korupci, také cíle, které se blíží cílům regionálního rozvoje – podpora výstavby infrastruktury, podpora zakládání malých a středních podniků, šíření tržního hospodářství atp.

Historicky lze rovněž zmínit předvstupní fondy pro rozvoj v kandidátských zemích SAPARD a PHARE. Oba tyto fondy měly rovněž charakter kohezních fondů – v případě fondu SAPARD šlo o rozvoj v zemědělství a na venkově, PHARE obsahoval rovněž prvky typu rozvoj infrastruktury a zlepšení vybavenosti příhraničních municipalit apod.⁷⁶⁷⁷ Zde mluvíme o předvstupních fondech, a proto jsou zde řazeny do zahraničních aktivit z pohledu EU.

Lze pozorovat, že v obecné rovině má Evropská unie jak snahu, tak i instrumenty k tomu, aby podporovala určité tendence v zahraničí. Následující část kapitoly se bude blíže věnovat těmto snahám v Norsku a Grónsku. Lze tady mluvit o zahraniční aktivitě z pohledu

⁷⁶ DotaceEU. (2018) *PHARE*, Strukturální fondy.cz,

⁷⁷ SZIF. (nedatováno) SAPARD, SZIF,

EU – ani jedno z těchto teritorií není součástí Evropské unie. Norsko je v Evropském hospodářském prostoru a Grónsko, je sice součástí Dánska, ale přestože Dánsko je součástí EU, tak Grónsko není. Proto lze mluvit o zahraniční aktivitě.

3.3. Aktivity podpory EU v rámci Grónska

Víceletý finanční rámec – MFF – Multiannual Financial Frame – Grónsko má šanci čerpat až 217,8 milionu € v současném finančním rámci 2014 – 2020. Finance z tohoto fondu budou využity především na udržitelný rozvoj a chytrý a inkluzivní růst.

Evropský rozvojový fond – EDF – European Development Fund – Cílem EDF je zajistit hospodářský, sociální a lidský rozvoj a regionální spolupráci a integraci.

Evropská Investiční banka – EIB – European Investment Bank – Evropská investiční banka obvykle podporuje projekty, které rozvíjejí infrastrukturu, dodávky energie nebo environmentální normy. Grónsko i když nečlenská země EU může dosáhnout na tuto podporu.

Northern Periphery and Arctic – Grónsko je jedním čerpajících. Jedná se o nástroj napojený na ERDF – Evropský fond pro regionální rozvoj – European Regional Development Fund.⁷⁸

Lze tedy říct, že existuje celá řada instrumentů, popř. výjimek, které dovolují nečlenským územím čerpat finance z fondů.⁷⁹⁸⁰

3.4. Aktivity podpory EU v rámci Norska

Norsko má podobné portfolio fondů jako Grónsko, ale má výhodu členství v EHP. Norsko

⁷⁸ Northern Periphery and Arctic Programme (nedatováno) *Northern Periphery and Arctic Programme 2014-2020*, Northern Periphery and Arctic Programme

⁷⁹ Naalakkersuisut. (nedatováno) *EU Funding*, Naalakkersuisut

⁸⁰ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.69, 70)

tedy čerpá z fondů:

Northern Periphery and Arctic – Norsko je rovněž je jedním čerpajících. Jedná se o nástroj napojený na ERDF – Evropský fond pro regionální rozvoj – European Regional Development Fund.⁸¹

Dále čerpá podporu z fondů jako členské země ESF – Evropský sociální fond a Kohezní fond⁸²

Norsko má rovněž přístup k zdrojům Evropské investiční banky.⁸³

V rámci modelu Norska rovněž existují možnosti čerpání unijní podpory.

3.5. Evaluace:

Regionální politika ve směru dovnitř unie představuje jeden z nástrojů na vyrovnávání jinakosti v rámci projektu společného trhu. Směrem ven představuje určitou vábničku - „carrot“⁸⁴ pro potenciální nové členy. Kdy právě rozvoj podvyvinutých oblastí může představovat do určité míry jeden z důvodů proč se nečlenské státy snaží dosáhnout na bližší spolupráci či členství v rámci EU. Právě tato Soft Power dimenze představuje silnou stránku unie, kdy je EU schopna ovlivňovat modus operandi externího aktéra. Vzhledem k napojení na projekt jednotného trhu existuje velká zkušenost s tímto portfoliem, Unie je schopna aplikovat regionální uvnitř i vně EU, což je speciálně důležité v kontextu tohoto výzkumu.

⁸¹ Northern Periphery and Arctic Programme (nedatováno) *Northern Periphery and Arctic Programme 2014-2020*, Northern Periphery and Arctic Programme

⁸² Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str. 112,113)

⁸³ Europa. (nedatováno) *European Investment Bank (EIB)*, European Union

⁸⁴ Model carrot and stick – Soft Power and Hard Power

Příležitost:

Oblast Arktidy představuje z hlediska rozvinutosti infrastruktury málo rozvinutou oblast. Společně s nízkou obydleností oblasti, a nízkou rozvinutostí ekonomiky představuje ideální cíl pro aktivity regionální politiky, kde má Evropská unie možnost dosáhnout mnoha svých cílů. Ekonomický rozvoj oblastí, které jsou závislé především na primární ekonomické sféře (rybolov, těžba), důležitým faktorem je podpora původního obyvatelstva.

Přítomnost:

Evropská unie již má v zejména v oblasti Norska a Grónska již existující platformu pro rozvoj a podporu znevýhodněných regionů – Northern Periphery and Arctic. Tyto země dále jsou schopny čerpat finanční pomoc pro relevantní projekty na relevantních územích. Používají do značné míry stejné nástroje jako země členské, kde je regionální rozvoj v na vysoké úrovni.

Schopnost:

Schopnost Evropské unie plnit své předsevzetí vycházející z pilíře je velmi silná. Udržitelný rozvoj a rozvoj méně rozvinutých oblastí je jedním z leitmotivů fungování Evropské unie. Vzhledem k tomu, že státy, které mají s unií alespoň nějaké vazby jsou schopny čerpat ze stejných zdrojů za stejnými účely finance jako členské státy, ať již v řádném režimu, nebo nějakou formou výjimky. Je schopnost zajistit toto portfolio velmi silná.

4.0. Geopolitický pilíř

Jako geopolitický pilíř je v tomto výzkumu pokládána snaha Evropské unie o konsolidaci situace týkající se bezpečnosti a geografických nejasností v oblasti Arktidy. EU je v určitých oblastech velmi vyspělý a silný celek, se kterým se v mezinárodním prostoru musí počítat, v jiných však hraje marginální roli. Právě to, co bychom mohli nazvat geopolitikou je stejně ambivalentní jako vyspělost unie v různých oblastech.

4.1. Geopolitika jako věda

Geopolitika jako taková prošla poměrně bouřlivým vývojem, kdy geopolitiku můžeme vidět jako jeden ze základních prvků či zdrojů mezinárodních vztahů jako vědy. Od nejdávnějších dob společnosti pokrývaly určitá území, či měly vliv na určitá území, a právě geopolitika měla být vodítkem k porozumění mezi různými vztahy a veličinami, dávající ve výsledku obraz reality. Geopolitika ve smyslu náhledu na svět, či nástroje vládců tu byla odnepaměti, jinak je tomu s geopolitikou jako vědou. Geopolitika jako věda je spjata s vznikem mezinárodních vztahů ve smyslu vědy. Lze pozorovat snahy spojovat určité faktory typu velikost, geografická pozici (např. přímořský vs. vnitrozemský stát) se silou státu, rozvinutostí ekonomiky, typologií obyvatelstva apod.

V první polovině 20. století měla geopolitika několik škol – mezi hlavní můžeme uvažovat Německou, Anglosaskou a Ruskou geopolitickou školu. Kdy ty se mezi sebou poměrně lišily.

Příkladem může být typické pro Anglosaskou školu rozdělování národů/států podle geografického umístění v rámci světadílů. Charakter států je ovlivněn přímořským, popř. nepřímořským charakterem státu, kdy existovali různé modely typu, kdo ovládá moře, respektive námořní cesty, popř. úžiny a průplavy kontroluje svět – lze zmínit příklad Velké Británie v 19. století, která byla námořní mocností, což jí zajišťovalo možnost se etablovat jako koloniální mocnost a leader v mezinárodním obchodu světového měřítka.

S technologickým pokrokem 20. století – zvýšením hustoty železničních sítí, ale především vývojem automobilů a celkově zlepšováním suchozemské dopravní infrastruktury se však trend na nazírání na námořní státy jako hegemony mezinárodního prostoru zmírnil ve prospěch suchozemských států. Další proměnnou spojenou s technologickým pokrokem se stal rozvoj letectví, který opět zmírnil nadvládu námořní mocnosti tentokrát ve prospěch států s rozvinutým letectvím.

Kontroverze spjatá s geopolitikou jako vědním oborem je spojena především s Německou školou geopolitiky. Tato kontroverze je spojena zejména s některými pseudovědeckými tématy, kterých tato škola využívala a predátorským podtextem, který se plně odhalil ve spojitosti s aplikací některých jejích myšlenek v první polovině 20. století, a to zejména skrze spojení s aktivitami nacismu speciálně v utváření ideologie a zahraniční politiky v začátcích Třetí říše. Mezi pseudovědecké tendence spojené v kontextu s pohledem na stát lze uvést náhled na stát jako na živý organismus, který se vyvíjí, sílí, musí o území soupeřit s jinými státy – potřebuje svůj životní prostor tzv. Lebensraum. Tento životní prostor byl hledán během 2. sv. války německými národními socialisty především na východ od Německa.

Geopolitika jako věda se znovu etablovala v oblasti Ruské federace především v osobě Alexandra Dugina, který svými národovecko-mystickými tezemi nepomáhá zlepšování obrazu geopolitiky jako vědy ještě dnes. Kontroverzní jsou především teze

spojené především s událostmi na Ukrajině, během tzv. Oranžové revoluce, zaboru na Gruzii v roce 2008.⁸⁵ Geopolitika se ovšem rozvíjí jako věda i mimo Ruskou federaci. Jiným, neruským, nýbrž americkým zástupcem moderní geopolitiky je Saul B. Cohen, který byl u zrodu poválečné geopolitiky. Geopolitika jako věda se však dramaticky vyvíjela od 70. let, výše zmínění Dugin a Cohen jsou zde uvedeni, neboť zastávají „tradičnější“ názhledy na to, co geopolitika jako věda vlastně je, nebo jak se definuje. Tento náhled je zdůrazněn tím, že renesance geopolitiky od 70. let nabrala různé alternativní směry, a získávala rozměry jako např. kritická geopolitika za jejíž zástupce můžeme považovat Dalbyho. Jsou zde i fúze kritické geopolitiky a environmentalismu - Squire.⁸⁶ V opozici proti kritické geopolitice se projevil Sicker.⁸⁷ Starr zase operuje s behaviouralistickou geopolitikou kde odkazuje na manželky Sproutovi.⁸⁸ Teoretickému mišmaši se postavil Guzzini, který odmítá dále geopolitiku, nějak specifikovat.⁸⁹ V rámci geopolitiky se tedy můžeme setkat s různými teoretickými fúzemi a od mystiky až po teze manželů Sproutových.

Právě pachů po aplikaci teorií Německé školy, a především kontextu její afiliace s nacismem/národním socialismem vrhá, až doposud na geopolitiku jako vědu, světlo kontroverze a nepopulárnosti. Geopolitika však nezmizela jako praxe. I přes globalizaci a s tím spojené zkrácení vzdáleností, hraje geografická proximita svou roli v mezinárodních vztazích. Proto s ohledem na odklon od geopolitiky jako vědní disciplíny, zůstává geopolitika stále jako jeden z faktorů, který má podíl na linii, kterou se odvíjí zahraniční politika aktérů v rámci mezinárodního prostoru.

⁸⁵ Ratner, Paul. (nedatováno) Big Think, *The most dangerous philosopher in the world*

⁸⁶ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.93)

⁸⁷ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.94)

⁸⁸ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.95)

⁸⁹ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.98)

4.2. Hard a Soft power řešení

V tomto kontextu můžeme uvažovat dvojí aktivizaci geopolitiky – Hard power a Soft power. Hard power lze rozumět jako ovlivňování chodu území přímo čili připojením území ve svém územnímu celku, např. vojenským zábohem – v 21. století překvapivě častým řešením v bezprostřední blízkosti EU. Příklady můžeme najít hned dva – zábor Jižní Osetie a Abcházie Ruskou federací v létě 2008. A mnohem nedávnější zábor Krymu opět Ruskem, z roku 2013. Samotná EU tento způsob ustanovení svého vlivu samozřejmě nepoužívá. Územní expanze EU probíhá nevojenskými řešeními a to tzv. rozšiřováním EU, které spočívá v oboustranně akceptovaném přistoupením státu do unie.

Příkladem postoje EU a Hard geopolitického řešení může být situace na Balkáně v 90. letech 20. století. Právě v této geografické oblasti se projevil problém. Problém, ve kterém EU nebyla aktérem v bezpečnostní politice, kdy nastalo selhání EU během procesu rozpadu Jugoslávie. V tu dobu unie nedokázala zasáhnout do situace ve svém bezprostředním sousedství. V tomto scénáři se muselo do děje vložit NATO, kdy zejména aktivity USA vedli v tomto smyslu k určitému posunu, a právě tyto zásahy vedli k ukončení série válečných konfliktů v oblasti. Právě zásah USA zásadně ovlivnil státotvorný proces v oblasti, kdy zejména Bosna i Hercegovina (Daytonská dohoda a vytvoření konfederace Bosny i Hercegoviny a Republiky Srpske s autonomním distriktem Brčko) a Kosovo, vděčí za svoji dnešní podobu právě aktivitám USA v balkánských konfliktech v 90. letech. To se ovšem jedná zejména o dopady neschopnosti EU zasáhnout v 90 letech v ranných letech prvního desetiletí 21. století existovala vojenská prezence EU na Balkáně. Šlo o peacekeepingové mise Operace Althea v Bosně i Hercegovině, Operaci EULEX v Kosovu a operace Proxima v Makedonii⁹⁰. Šlo o mise krizového managementu EU. Tyto snahy navazovali na předešlé mise, které však byly pod taktovkou NATO. Uskutečnění misí

⁹⁰ Europa (2015) *EUPOL PROXIMA/FYROM*, Europa EEAS

krytového managementu EU a samotné převzetí agendy v oblasti od NATO bylo možné jednak díky zásadnímu průsečíku, co se do členské základny týče a zejména kvůli novému mechanismu Berlín+, který dovoloval EU využívat prostředky a zázemí seskupení NATO.

Právě hard řešení spojující otázky územních zisků a bezpečnostní situace bylo cílem aktivit Evropské unie v rámci geopolitického pilíře. EU stejně jako v případě s budováním a udržováním míru na Balkáně nemá samostatné prostředky, či platformu jakou by se toho úkolu zhostila. Nicméně se nabízí podobné řešení jako v oblasti Balkánských aktivit – připojení se do mezinárodního režimu iniciovaného jinou stranou. V případě operace EULEX nelze zaprvé mluvit o zásadně nezávislé snaze na předchozích aktivitách NATO/mezinárodního společenství. Za druhé, prostředky, které EU v této misi využívala jsou přímo spojeny s NATO a byly využívány v kontextu platformy Berlín+. Na tomto případě lze tedy pozorovat

Podobný scénář – tedy připojení se do již existujícího režimu se nabízí ve světle absence institucí a instrumentů také pro otázku geopolitických snah unie v Arktidě. Pro udržování míru/stabilní bezpečnostní situace, samotnou spolupráci mezi státy, které jsou v arktické problematice zapojeny a rozřešení případných územních nároků existují jednotlivé platformy. Tyto platformy jsou následovně -NATO, Arktická rada, OSN. Zde tedy může být vidět, že témata v Hard řešení arktické otázky jsou již řešena na odpovídajících úrovních i bez zapojení EU v rozměru avizovaném v Arktické strategii.

Jiné je to s užitím geopolitického soft řešení. Příkladem připojení státu do Evropské unie především z pohledu ideologického s aplikací hry s nulovým součtem může být Řecko.⁹¹ Připojením Řecka do tehdy ještě ES se mělo docílit zabránění nástupu komunismu v této zemi. Důkazem nezralosti Řecka ke vstupu do společenství může být ekonomická nepřipravenost, se kterou se Řecko do Jednotného trhu připojilo. Právě ekonomické

⁹¹ Nenulový součet buď anebo SSSR a ES

problémy spojené s přístupem Řecka znamenaly začátek praxe užívání vstupních kritérií pro kandidátské země, což mělo zajistit plynulý průběh připojení přistoupiší země do jednotného trhu.

Soft power aktivizaci můžeme uvažovat jako fungování entity v mezinárodním prostoru s určitou sférou vlivu. Jedná se tedy o především vývoz ideologií a praxe. V tomto formátu EU představuje jednoho ze světových hegemonů. Vzhledem k tomu, že v geopolitice západních škol nelze hledat v kontextu 21. století oporu pro aplikaci v praxi aktivit v mezinárodním prostoru, nelze tvrdit, že tyto aktivity nemají žádný geopolitický kontext. V literatuře se pro rámec zahraničněpolitických aktivit zažil ve smyslu prezentace „příběhů“ tzv. narativů – EU má několik narativů, kterými může vymezit rámce vlivu unie na mezinárodní prostor. Lze uvažovat narativ EU as a green power, EU as a democratic power, EU as a peacepower.

V tomto kontextu můžeme uvažovat dvojí aktivizaci geopolitiky – Hard power a Soft power. Hard power lze rozumět jako ovlivňování chodu území přímo čili připojením území ve svém územním celku, např. vojenským záborem – v 21. století překvapivě častým řešením v bezprostřední blízkosti EU. Příklady můžeme najít hned dva – zábor Jižní Osetie a Abcházie Ruskou federací v létě 2008. A mnohem nedávnější zábor Krymu opět Ruskem, z roku 2013. Samotná EU tento způsob ustanovení svého vlivu samozřejmě nepoužívá. Územní expanze EU probíhá nevojenskými řešeními a to tzv. rozšiřováním EU, které spočívá v oboustranně akceptovaném přistoupením státu do unie.

Příkladem postoje EU a Hard geopolitického řešení může být situace na Balkáně v 90. letech 20. století. Právě v této geografické oblasti se projevil problém. Problém, ve kterém EU nebyla aktérem v bezpečnostní politice, kdy nastalo selhání EU během procesu rozpadu Jugoslávie. V tu dobu Evropská unie nedokázala zasáhnout do situace ve svém

bezprostředním sousedství. V tomto scénáři se muselo do děje vložit NATO, kdy zejména aktivity USA vedli v tomto smyslu k určitému posunu a právě tyto zásahy vedli k ukončení série válečných konfliktů v oblasti. Právě zásah USA zásadně ovlivnil státotvorný proces v oblasti, kdy zejména Bosna i Hercegovina (Daytonská dohoda a vytvoření konfederace Bosny i Hercegoviny a Republiky Srpske s autonomním distriktem Brčko) a Kosovo, vděčí za svoji dnešní podobu právě aktivitám USA v balkánských konfliktech v 90. letech. To se ovšem jedná zejména o dopady neschopnosti EU zasáhnout v 90 letech v ranných letech prvního desetiletí 21. století existovala vojenská prezence EU na Balkáně. Šlo o peacekeepingové mise Operace Althea v Bosně i Hercegovině, Operaci EULEX v Kosovu a operace Proxima v Makedonii⁹². Šlo o mise krizového managementu EU. Tyto snahy navazovali na předešlé mise, které však byly pod taktovkou NATO. Uskutečnění misí krizového managementu EU a samotné převzetí agendy v oblasti od NATO bylo možné jednak díky zásadnímu průsečíku, co se do členské základny týče a zejména kvůli novému mechanismu Berlín+, který dovozoval EU využívat prostředky a zázemí seskupení NATO.

Jiné je to s užitím geopolitického soft řešení. Příkladem připojení státu do Evropské unie především z pohledu ideologického s aplikací hry s nulovým součtem může být Řecko.⁹³ Připojením Řecka do tehdy ještě ES se mělo docílit zabránění nástupu komunismu v této zemi. Důkazem nezralosti Řecka ke vstupu do společenství může být ekonomická nepřipravenost, se kterou se Řecko do Jednotného trhu připojilo. Právě ekonomické problémy spojené s přístupem Řecka znamenaly začátek praxe užívání vstupních kritérií pro kandidátské země, což mělo zajistit plynulý průběh připojení přistouplivší země do jednotného trhu.

Soft power aktivizaci můžeme uvažovat jako fungování entity v mezinárodním

⁹² Europa (2015) *EUPOL PROXIMA/FYROM*, Europa EEAS

⁹³ Nulový součet buď anebo SSSR a ES

prostoru s určitou sférou vlivu. Jedná se tedy o především vývoz ideologií a modu operandi. V tomto formátu EU představuje jednoho ze světových hegemonů. Vzhledem k tomu, že v geopolitice západních škol nelze hledat v kontextu 21. století oporu pro aplikaci v praxi aktivit v mezinárodním prostoru, nelze tvrdit, že tyto aktivity nemají žádný geopolitický kontext. V literatuře se pro rámec zahraničněpolitických aktivit zažil ve smyslu prezentace „příběhů“ tzv. narativů – EU má několik narativů, kterými může vymezit rámce vlivu unie na mezinárodní prostor. Lze uvažovat narativ EU as a green power, EU as a democratic power, EU as a peacepower.

Geopolitický kontext v soft power aplikaci, zmíněný v předchozím odstavci lze rozdělit na blízký a vzdálený. Toto rozdělení můžeme chápat v geografickém smyslu, co se geografické proximity vůči Evropské unii týká. Obdobnému rozdělení by odpovídalo rozdělení geopolitického kontextu na regionální a globální. Blízký, či regionální kontext může být representován Evropskou sousedskou politikou. Kdy EU ovlivňuje své nejbližší okolí a snaží se kolem sebe vytvářet pro unii kompatibilní prostor s dobrými sousedskými vztahy a stabilními režimy.

Arktida jako taková sice jako geografická oblast spadá do přímého sousedství EU. Nicméně v kontextu Geopolitiky EU, co se týče rozdílu mezi Soft power and Hard power, geopolitika je v tomto případě myšlena v Hard power smyslu – ve smyslu rozdělování území mezi jednotlivé aktéry. Soft power geopolitická řešení jsou obsažena v dalších pilířích Arktické strategie EU.

4.3.Příklady existujících struktur EU v kontextu geopolitiky

4.3.1. Evropská politika sousedství

Evropská politika sousedství vznikla v roce 2004, s potřebou přepracovat zahraniční politiku po zatím největším rozšíření EU z téhož roku, které rovněž znamenalo rovněž faktického přehodnocení, co je nové sousedství po přijetí takového množství států. Strategie ENP z května 2004 uvádí, že cílem ENP je sdílet výhody rozšíření z roku 2004 se zeměmi sousedství posilováním stability, bezpečnosti, blahobytu všech, jichž se to týká.⁹⁴

ENP se vyprofilovala dvěma hlavními směry, směrem na východ – Východní partnerství, a směrem na jih - Unie pro Středomoří. Unie pro Středomoří byla zahájena v roce 2008 v Paříži, Východní partnerství v roce 2009 v Praze.⁹⁵

Hlavním nástrojem Evropské politiky sousedství jsou bilaterální a multilaterální smlouvy. Hlavním nástrojem pro financování v rámci politiky sousedství je The European Neighbourhood Instrument (ENI). Ve finančním období 2014–2020 do ENI bylo alokováno 15,4 miliardy €. ⁹⁶

4.3.2.Unie pro středomoří

Jižní linie Evropské sousedské politiky pokrývá oblast břehů středomořího moře, zejména severní Afriky a části blízkého východu. Členskými zeměmi v rámci tohoto programu jsou Alžírsko, Egypt, Izrael, Jordánsko, Libanon, Libye, Maroko, Palestina, Sýrie a Tunisko (s výjimkou týkající se Libye a Sýrie, které se v tuto chvíli aktivně neúčastní

⁹⁴ Komínková, Magdaléna. (nedatováno) *Evropská politika sousedství*, Euroskop

⁹⁵ tamtéž

⁹⁶ Komínková, Magdaléna. (nedatováno) *Evropská politika sousedství*, Euroskop

programu, protože jsou to země sužované občanskou válkou). Jedná se vlastně o systém bilaterálních smluv a programů, které se zabývají obdobnými tématy jako v případě Východního partnerství, tedy: vytváření demokratických, inkluzivních a spravedlivých společností, podpora tržního hospodářství a vzdělávání, vytváření malých a středních podniků a podpora přeshraniční mobility.⁹⁷

4.3.3. Východní partnerství

Východní partnerství je program Evropské unie, který operuje vně území EU a jak napovídá jeho název orientuje se především na země na východ – vybrané země bývalého Sovětského svazu. Členskými zeměmi tohoto programu jsou Ukrajina, Bělorusko, Moldavsko, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán. Ruská federace, i když se nachází přímo v regionu, ve kterém se tyto aktivity odehrávají, není členem Východního partnerství i když se účastní hned několika programů přeshraniční spolupráce⁹⁸⁹⁹.

Aktivity podporované v tomto programu lze shrnout do těchto čtyř priorit. První je *Ekonomický rozvoj a příležitosti trhu*, druhá priorita je *Posílení institucí a vlády práva*, třetí *Konektivita, energetická účinnost, životní prostředí a změna klimatu*; poslední a čtvrtou prioritou je *Mobilita a kontakt mezi lidmi*.¹⁰⁰ Tyto priority ukazují širší aktivitu, kterou Východní partnerství členským zemím nabízí. Leitmotivem Východního partnerství je rozšiřování demokracie a vlády práva, ochrana menšin, boje proti korupci, rozšiřování tržního hospodářství, rozvoje infrastruktury.

⁹⁷ Jongberg, Kirsten. (2018) *Southern Partners*, European Parliament

⁹⁸ European commission. (2016) *Cross Border Cooperation*, European commission

⁹⁹ European commission. (2016) *European Neighbourhood Policy*, European commission,

¹⁰⁰ European commission. (2016) *Eastern Partnership*, European commission

4.3.4. Asociační dohody

Jedním z instrumentů soft power v arzenálu Evropské unie jsou tzv. asociační dohody. Jedná se o bilaterální dohody mezi unií, nečlenským státem, skupinou států nebo mezinárodní organizací.¹⁰¹ Asociační dohoda může, ale i nemusí být jedním z kroků před vstupem do EU ve smyslu, že ne každá asociační dohoda vede ke členství k EU, ale na druhou stranu země, které jsou v přístupovém režimu obvykle nějakou asociační obdobu mají. Zpravidla severoafrické státy mají asociační dohodu, která není nějakým předpokladem k přístupu do EU.¹⁰² Na druhou stranu Balkánské státy, které jsou v přístupovém řízení mají tzv. Stabilizační a asociační dohodu.¹⁰³

4.4. Až příliš kontroverzní geopolitická řešení

Vzhledem k tomu, že si vedení EU uvědomilo, že Hard power geopolitiku, která zahrnuje určitou konfliktnost a kontroverzi nemá sílu hrát. Nejkontroverznější byla debata z roku 2008 zahrnující vytvoření podobného režimu pro Arktidu, jako funguje v Antarktidě. V dokumentech se tato změna projevila v letech 2011 až 2014, kdy proběhla viditelná změna kdy se původní geopolitický pilíř začal slábnout a postupně transformovat mezinárodní spolupráci na bázi vědecké činnosti a inovací.¹⁰⁴

EU si je vědoma limitů svých schopností, co se to prosazování Hard postoje v geopolitickém smyslu týče. I přesto, že během geneze arktické strategie se vytvářeli různé scénáře ohledně toho, jakým způsobem se má EU postavit vůči geograficky a geopoliticky

¹⁰¹ Euroskop. (nedatováno) *Smluvní vztahy EU a třetích zemí*, Euroskop,

¹⁰² tamtéž

¹⁰³ European commission. (2016) *Association agreement*, European commission

¹⁰⁴ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.348)

nevyřešeným oblastem. I s přihlédnutím k tomu, že OSN a nikoliv EU má monopol na udílení rozhodnutí spojených s rozšiřováním námořního území skrze *Úmluvu Organizace spojených národů o mořském právu* (UNCLOS) existovali různé scénáře, jak tuto problematiku řešit¹⁰⁵. Existovala i varianta podobná režimu v Antarktidě, kdy by severní pól nepatřil určitému státu, ale byl by uznáván jako mezinárodní území¹⁰⁶. Ovšem od této varianty bylo odpuštěno. A společně s tím, že EU nemá v rámci území Arktidy přímý geografický přístup, nároky EU na území Arktidy jsou takřka nemožné. Jediní šampioni EU v prostoru jsou země, které nejsou přímou součástí unie, nicméně s ní spolupracují ve zvláštních režimech – Norsko, Island a Grónsko. EU tedy ztratila zájem o přímé geografické zásahy do prostředí a chtěla se podílet na výstavbě nových režimů, které by fungovali v Arktické oblasti.

Cestou k tomuto byla účast v Arktické radě. Problém ovšem byl, že unie neměla dobré vztahy se všemi plnoprávními členy rady, a to ji omezovalo v účasti na tomto projektu, neboť Arktická rada, je těleso, v rámci kterého, se vyvíjí a uskutečňují nové aktivity a režimy v oblasti. Unie ovšem nemůže získat post člena rady, neboť ten je k dispozici pouze arktickým státům ve smyslu + fakt, že EU není stát, ale defacto mezinárodní organizace, byť *sui generis*, jí zabraňuje stát se plnohodnotným členem. Zajímavostí je, že EU jako taková se členem stát nemůže, nicméně určité členské státy právě tohoto tělesa jsou plnohodnotnými členskými státy Arktické rady.

Jak již naznačeno v pilíři týkající se ochrany životního prostředí – monitoringu a výzkumu nastala v Arktické strategii změna, kdy se odstoupilo od pilíře geopolitického ve prospěch pilíře vědeckého výzkumu s mezinárodním přesahem. K tomu vedl zejména fakt,

¹⁰⁵ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.155)

¹⁰⁶ Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, (str.108)

že EU jako taková v konkrétním případě měla problém, neboť prostředí Arktidy představuje z hlediska geopolitických výzev poměrně z hlediska institucionální poměrně saturovanou oblast a EU jako taková nebyla schopna nabídnout dostatečně atraktivní kontent pro státní hráče hrající vlastní mocenské hry. A právě již etablovaná přítomnost jiných organizací majících své specializované úkoly v rámci jednotlivých oblastech např. NATO – bezpečnost – většina států mající hranici buď přímo v NATO je, nebo se zeměmi NATO úzce spolupracuje. Výjimkou je Rusko, které je mimo strukturu NATO, popř. je považováno za určitého protivníka v bezpečnostní oblasti. Arktická rada jako hlavní platforma pro komunikaci a Arktickou agendu, OSN zabývající se potenciálním posunem hranic atd.

V tomto smyslu je logický posun od geopolitické linie k linii mezinárodní vědecké spolupráce, která bude představovat méně konfliktní a kontroverzní volbu, především z pohledu zemí, které jsou již geopoliticky zainteresovány do oblasti Arktidy.

Dalším faktorem, který představuje důvod pro změnu postoje EU je snaha nedělat nepopulární kroky směrem k mezinárodním partnerům. Země zapojené do geopolitického souboje v Arktické oblasti příliš neocenují některé snahy Evropské unie zasahovat v oblasti, společně s blahosklonnou rétorikou EU, můžou některé snahy či nápady vytvářet mezi unií a zainteresovanými státy napjatou situaci. Jistá nejasnost ohledně pozice EU mezi státy arktického prostoru je patrna např. na pozici Kanady, která se průběžně měnila.

Příkladem může být, myšlenka Arktidy, jako mezinárodního prostoru fungujícím podobně jako jižní obdoba Antarktida. Byla to myšlenka, která se objevila v soukolí institucí Evropské unie a stala se poněkud kontroverzní, protože by zásadním podílem zasahoval do potenciálu v oblasti, zejména méně výhodným způsobem z pohledu s Arktidou sousedících států. Z pohledu neorealismu se jedná o hru s nulovým součtem – pokud by se Evropské unii podařilo vytvořit v Arktidě zvláštní režim, tak by museli s tímto režimem v první řadě souhlasit všechny zainteresované státy, což se jeví značně nepravděpodobné.

4.5. Evaluace

Příležitost:

Příležitostí pro Evropskou unii byl proces odlednění v oblasti Arktidy. Vzhledem k tomu, že některá území v rámci Arktidy mají sporný charakter, co do geografického vlastnictví. Chtěla se unie zasadit mírovým řešením do chodu dění se svojí geopolitickou ambicí.

Přítomnost:

Přítomnost Evropské unie v regionu jednoznačně byla, kromě vytvoření vlastní Arktické strategie, její deklaraci jejím aktivním pronásledováním, snahy zapojit se do relevantních mezivládních organizací – Arktická rada. Přítomnost, byť reálná je do jisté míry nadbytečná – v kontextu výzev pro prostor a dění v Arktidě již existují jiné platformy a unie měla v tomto smyslu těžkou situaci, k tomu aby se stala relevantním aktérem nabízející atraktivní řešení.

Schopnost:

Schopnost Evropské unie pronásledovat esenci geopolitického pilíře je poněkud problematická. Teritoriální změny v oblasti Arktidy má v portfoliu organizace OSN. Platformu pro vedení diskuze a jednání zase Arktická rada. Mírové řešení stejně jako EU si přejí všichni zúčastnění a debaty týkající se vytváření mezinárodních režimů typu Antarktida nebyly vítané. Proto je velmi dobře, že se EU rozhodla geopolitickou linku opustit a postupně stočila kormidlo směrem k mezinárodní spolupráci v, pro EU, co se do schopností týče, relevantní sféry – Výzkumu a inovace.

5. Závěr

Úkolem tohoto výzkumu bylo najít odpověď na otázku, zdali je Evropská unie aktérem v rámci Arktidy, v kontextu témat, shrnutých do pilířů v rámci dokumentu z roku 2008, *Communication from the commission to european parliament and the council the european union and the Arctic region*, který se této problematice věnuje.

Byla užita metoda popsaná Bretherton a Vogler v knize *The European Union as a Global Actor* z roku 2006, která zkoumá tři kategorie, které pomáhají určit aktérství v rámci mezinárodního prostoru. Jedná se o kategorie, Příležitost, Přítomnost a Schopnost, tyto tři kategorie lze aplikovat na vybrané politiky, projekty, či jiné aktivity a univerzálně určit aktérství.

Z pohledu teorie se k tomuto výzkumu přistoupilo na pozitivistické platformě, která předpokládá možnost objevení pravdy – tedy jakési objektivnosti. V tomto směru bylo vybráno spojené asi nejvyvinutějších linií pozitivistických teorií – neorealismu a neoliberalismu – byla vybrána neo-neo syntéza, která bere v potaz, jak neorealistické prvky, tak i prvky spojené s liberální tradicí – ekonomický rozměr, předpoklad spolupráce, kdo všechno může být aktérem atd. Aktérství může být zkoumáno jak v pozitivistické tak postpozitivistické rovině, nicméně v kontextu tohoto výzkumu – určení aktérství EU ve třech pilířích Arktické strategie – zkoumáme „objektivní“ aktérství EU v mezinárodním prostoru ve světle třech pilířů Arktické strategie. Nezkoumá se tedy jestli se unie cítí být aktérem, popřípadě, jestli ostatní aktéři vnímají Evropskou unii jako aktéra. Což jsou koncepce, které by nabízela spíše konstruktivistická platforma, která by ovšem v kontextu tohoto výzkumu – zkoumání aktérství unie v rámci tří pilířů – nebyla dobře uchopitelná vzhledem k počtu aktérů vystupujících ve zkoumané oblasti, kdy počet aktérů krát tři (počet pilířů) by představoval značně náročný úkol.

Tato práce tedy nabízí exkurz především do potenciálu nástrojů zahraniční politiky

EU, kdy pro některé výzvy je EU velmi dobře vybavena a pro některé hůře. Arktický rozměr a zapojení unie do Arktidy je spíše oblastí, která ohraničuje aktivity Evropské unie. Stejně tak i zvolená teorie a metoda ohraničují čím se práce zabývá – které proměnné budou brány v potaz.

Každá kapitola obsahu se věnovala jednomu pilíři – Pilíři ochrany životního prostředí, Pilíři udržitelného rozvoje a Geopolitickému pilíři. Tyto tři pilíře představují směry, kterými se Evropská unie v zahraničí profilovala – je zde rozměr EU as a Green Power, EU as Developing Power. Jednoznačná je v kontextu Evropské Unie normativita – normativita ve smyslu šíření mechanismů tržní ekonomiky a environmentální agendy.

Právě výše zmíněné pozice, ve kterých se EU nachází, pocházejí zejména z aktivit, ve kterých EU vystupuje jako Soft Power. Hard Power pozice pro EU je do jisté míry problematická – z bezpečnostního hlediska je již vybudovaný aparát v rámci EU závislý na prostředcích z NATO, v případě ekonomické Hard Power – v tuto chvíli ekonomických sankcí vůči Ruské federaci, není úplně zřejmé, jestli EU sankce proti Rusku vede skrze autentické vlastní uvážení, či spíše se setrvačností spojené se spojeneckou synergií v rámci NATO. Každopádně o EU jako o autonomním aktéru používajícím Hard Power je možná trochu ošemetné referovat. O to silnějším aktérem je však v Soft Power kontextu, kdy pomocí své ekonomické a kulturně-ideologické platformy dokáže ovlivňovat modus operandi jiných aktérů.

Tato dualita, kdy v určitých oblastech Evropská unie vystupuje jako silný aktér a v jiných jako slabý se projevila i v rámci zkoumané materie. V pilířích šlo rozlišit pro unii tradičnější – Soft Power aspekty – Environmentální pilíř a Pilíř udržitelného rozvoje a kontroverznější – Geopolitický pilíř, který svými ambicemi balancoval mezi Hard Power a Soft Power uchopením agendy a celkové akcent na Geopolitiku ve smyslu utváření režimu v Arktické oblasti ustoupil, jednoznačněji vymezené Soft Power dimenzi, kde se jedná o

podporu již existujících struktur a režimů v dané geografické oblasti.

Evropská unie obecně v Arktidě vystupuje jako aktér, jak ve smyslu obecného aktérství v rámci mezinárodního prostoru, tak i v kontextu většiny pilířů Arktické strategie. Původní myšlenka, která prozkoumávala i možnost tvoření nové struktury potažmo režimu pro geografickou oblast se ukázala jako možná příliš ambiciózní. Myšlenky environmentálního a pilíře udržitelného rozvoje jsou v kontextu EU, mnohem lépe uchopitelnější. Jednak z důvodu unie jako ekonomické entity, kde se jak udržitelný rozvoj, tak i environmentální otázka etablovaly již dříve, oproti EU coby politické unii, popř. politického celku s koordinovanou koherentní zahraniční politikou¹⁰⁷. Za druhé, ve smyslu normativity je environmentální agenda a agenda udržitelného rozvoje speciálně v případě, že EU vystupuje, co by normativní síla v kontextu své zahraniční politiky, čitelnější a lépe proveditelnější. A konečně, co se týče Arktidy, co by mezinárodního prostoru s fungujícím režimem, který je v kontextu vytyčených výzev již saturovaný, jednotlivé organizace a platformy již plní úkoly a agendu odpovídající výzvám akcentovaným i Evropskou unií samotnou.

S přihlédnutím na výše zmíněné faktory, si lze položit otázku, jestli vůbec bylo nutné vytvářet speciální politiku pro Arktidu, z důvodu toho, že pilíře v jejichž plnění byla EU doopravdy úspěšná, byli již ve směru dovnitř i vně Evropské unie etablovány již dříve. Kdy lze uvažovat, že jednotlivé aktivity se překrývají nejenom v kontextu pilířů strategie EU v Arktickém prostoru, ale také že existuje překryv mimo Arktickou politiku, ať již v kontextu obecně směřujících environmentálních aktivit, či udržitelného rozvoje směrem ven z unie, či už konkrétnější spolupráce s externími partnery, nebo s partnery napojenými přímo na evropský projekt kdy např. v kontextu EFTA s Norskem, Grónskem skrze speciální

¹⁰⁷ Zahraniční politika EU není centralizovaná ve smyslu, kdy různé agendy jsou v portfoliu agendy, států nebo unie obecně (popsáno v kapitole úvodu) do jisté míry dichotomie stát vs. unie.....

vztah kdy Grónsko, byť s tendencemi k autonomii stále zůstává Dánským územím, zároveň se svým statutem mimo EU od druhé poloviny 80. let.

Na druhou stranu s přihlédnutím na upozadění geopolitické snahy, odpadla krajně kontroverzní část strategie, která komplikovala prosazování se unie, co by aktéra v kontextu Arktidy. Lze říci, že nic nestojí v cestě aplikaci aspirací EU v Arktickém prostoru, po tu dobu, co unie jako taková, bude mít realistické a splnitelné cíle.

5.1. Summary

The Goal of this research was to find the answer to the question – whether is the European Union an actor within the context of theme assembled to three pillars that could be found in document from 2008 - *Communication from the commission to european parliament and the council the euroepan union and the Arctic region.*

The method used within this research was method depicted in *The European Union as a Global Actor* by Bretherton a Vogler from 2006. This method involves three categories that are being used to assess whether is an entity an actor within the international system. To name these categories, they are Opportunity, Presence and Capability.

From the theoretical point of view this research will be conducted within positivist paradigm – which among different things works with a concept of searching for the actual truth – some sort of objectivity. From the wide variety of positivism family was chosen a theory that may be the most developed within the paradigm. The Neo-Neo synthesis – that operates both with aspects of neorealism as well as neorealism. We can think of these theories as a pivot theory of the positivist paradigm in general. Actorness can be research also within the post-positivism paradigm, but for our research positivist theory may be more suitable.

This research depicts the potential of EU's foreign policy instruments. It shows that

in some portfolios the EU is really strong player and in others is rather weak. The dimension of Arctic and union's involvement in Arctic is rather a way how to frame this research. The method and the theory are both similar instrument for further framing.

Each chapter depicts one pillar – The Environmental pillar, The Sustainable development pillar and finally the Geopolitical pillar. These three pillars represent different ways of how the EU has been trying to establish itself within the international system. There could be seen a concept of the EU as a Green Power and the EU as Developing Power. The key factor within these concepts is a factor of normativity.

The above-mentioned positions in which the EU is located derive in particular from activities in which the EU acts as Soft Power. The Hard Power position for the EU is somewhat problematic - from a security point of view, the EU uses NATO-based apparatus, in the case of economic Hard Power - at this time economic sanctions against the Russian Federation, it is not entirely clear whether EU sanctions against Russia come from its own discretion, or rather the inertia associated with allied synergy within NATO. The question of the EU as an autonomous Hard Power, can be difficult to answer. The stronger player is, however, within the Soft Power context, where through its economic and cultural-ideological platform can influence the modus operandi of other actors.

This duality, where in some areas the European Union acts as a strong actor and in others as a weak one, has manifested itself in the subject matter. Within the pillars it is possible to distinguish more traditional for the Union - Soft Power aspects - Environmental pillar and Sustainable development pillar and more controversial - The geopolitical pillar, which balanced between Hard Power and Soft Power and accentuation on Geopolitics in the sense of the formation of the Arctic regime was abandoned towards more clearly defined soft power dimension, where support for existing structures and regimes in a given geographical area.

The European Union generally acts as an actor in the Arctic, both in the sense of a general actor within the international space and in the context of most of the pillars of the Arctic Strategy. The original idea, which explored the possibility of creating a new structure or a regime for the geographical area, has proven to be too ambitious. The ideas of the environment and the pillars of sustainable development are much more graspable in the EU context. Because of the union as an economic entity, where both sustainable development and environmental issues were established earlier, compared to the EU as a political union, of a political unit with coordinated coherent foreign policy. Finally, with regard to the Arctic, what would be an international space with a functioning regime that is already saturated in the context of the goals, individual organizations and platforms are already fulfilling the challenges and the agenda corresponding to the challenges accentuated by the European Union itself.

Taking into account the above-mentioned factors, one may ask whether there was ever a need to create a special Arctic policy, because the pillars in which the EU was indeed successful were already in the EU and outside the EU. It can be considered that individual activities overlap not only in the context of the pillars of the EU Arctic Strategy but also that there is overlap beyond the Arctic policy, whether in the context of general environmental activities or sustainable development outside the Union, or more concrete cooperation with external partners or partners directly linked to a European project, eg in the context of the EFTA with Norway, Greenland through a special relationship where Greenland, although with a tendency towards autonomy, still remains Danish territory, along with its status outside the EU since the second half of the 1980s.

On the other hand, taking into account the abandonment of geopolitical efforts, the extremely controversial part of the strategy that complicated the promotion of the Union, as an actor in the context of the Arctic was dropped. It can be said that nothing is in the way of

applying the EU's aspirations in the Arctic space, for as long as the Union as such has realistic and achievable goals.

6.0. Použitá literatura

Arctic Council (nedatováno) *Arctic Council*, (25.12.2016) < <https://www.arctic-council.org/index.php/en/>>.

Bache, I. Et al. (2011) *Politics in the European Union*, Oxford: Oxford University Press, 4th edition.

BEUC. (2016) *Dutch Presidency of the European Union*, BEUC, < http://www.beuc.eu/publications/beuc-x-2015-128_memorandum-dutch-presidency.pdf>(25.7.2018).

Blue Action (nedatováno) Abstract, Blue Action, < <http://www.blue-action.eu/index.php?id=4661>>(25.7.2018).

Brattberg, E. et Rhinard M. (2013) *Actorness and effectiveness in international disaster relief: The European Union and United States in comparative perspective*, *International Relations* 27(3) 356-374.< http://www.societalsecurity.eu/uploads/2013_Brattberg%20Rhinard_EU%20and%20US%20Actorness_IR.pdf>

Bretherton, C. et Vogler, J. (2006) *The European Union as a Global Actor*, New York: Routledge, 2nd edition, Climate Action Network Europe (nedatováno) *EU's Emissions Trading Scheme*, Climate Action Network Europe, .< <http://www.caneurope.org/about-us/who-is-cane/110-eu-ets.html>>(26.7.2018).

DG for external policies. (2016) *EU Arctic policy in regional context*, (22.10.2016) < [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578017/EXPO_STU\(2016\)578017_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578017/EXPO_STU(2016)578017_EN.pdf)>.

Drulák, P. (2010) *Teorie mezinárodních vztahů*, Portál.

DotaceEU. (2018) *PHARE*, *Strukturální fondy.cz*, < <http://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Ostatni/Dulezite/Slovník-pojmu/P/PHARE>>(29.6.2018).

Ebinger, C. K. et Zambetakakis, E. (2009) *The Geopolitics of Arctic Melt*, *International Affairs* (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 85, No. 6, *Tackling Resource Challenges in the 21st Century: Avoiding Worst Case Scenarios* (Nov., 2009), pp. 1215-1232, Wiley on behalf of the Royal Institute of International Affairs. < <http://www.jstor.org/stable/40389013>>. (24.10.2016)

Eagri. (nedatováno) *Program rozvoje venkova 2014-2020: Základní informace*, Eagri.cz, < <http://eagri.cz/public/web/mze/dotace/program-rozvoje-venkova-na-obdobi-2014/zakladni-informace/>>(29.5.2018).

EEAS. (2017) INTERACT - *International Network for Terrestrial Research and Monitoring in the Arctic*,

EEAS. < https://eeas.europa.eu/arctic-policy/eu-arctic-policy/20116/interact-international-network-terrestrial-research-and-monitoring-arctic_en>. (24.1.2018)

Euractiv. (2010) Regionální politika EU: Hodnocení v polovině období 2007-2013, Euractiv.cz< <https://euractiv.cz/section/budoucnost-eu/linksdossier/regionalni-politika-eu-hodnoceni-v-polovine-obdobi-2007-2013-000071/>>. (26.5.2018).

Europa. (2015) *EUPOL PROXIMA/FYROM*, Europa EEAS, < http://www.eeas.europa.eu/archives/csdp/missions-and-operations/proxima-fyrom/index_en.htm>. (15.5.2018).

Europa. (2018) *Energetické štítky*, European Union, < https://europa.eu/youreurope/business/environment/energy-labels/index_cs.htm >. (19.5.2018).

Europa. (nedatováno) European Investment Bank (EIB), European Union, < https://europa.eu/european-union/about-eu/institutions-bodies/european-investment-bank_en>(24.6.2018).

European commission. (2016) *2020 climate & energy package*, European commission,< https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2020_en> (29.4.2018).

European commission. (2016) *Association agreement*, European commission, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en>(24.4.2018).

European commission. (2018) *CAP Reform – an explanation of the main elements*, < http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-621_en.htm>(29.5.2018).

European commission. (2016) *Cross Border Cooperation*, European commission, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/cross-border-cooperation_en. > (24.4.2018).

European commission. (2007) *Cohesion policy 2007–13 Commentaries and official texts*, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/cross-border-cooperation_en. > (24.4.2018).

European commission. (nedatováno) *Energy efficient products*, European commission, < <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-efficiency/energy-efficient-products>> (29.4.2018).

European commission. (2015) *EU ETS Handbook*, European commission, < https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/ets_handbook_en.pdf >(24.5.2018).

European commission. (2016) *European Neighbourhood Policy*, European commission, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/overview_en>(24.4.2018).

European commission. (2016) *Eastern Partnership*, European commission, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en>(24.4.2018).

European commission. (2016) *The EU Emissions Trading System (EU ETS)*, European commission, < https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/neighbourhood/eastern-partnership_en>(23.4.2018).

European commission. (nedatováno) *CORDIS*, European commission, < https://cordis.europa.eu/project/rcn/206025_en.html>(24.4.2018).

European commission. (2016) *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: An integrated European Union policy for the Arctic*, HIGH REPRESENTATIVE OF THE UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY POLICY.<http://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf> . (15.5.2016).

Euroskop. (nedatováno) *Regionální politika 2007-2013*, Euroskop, <https://www.euroskop.cz/9196/sekce/regionalni-politika-2007-2013/>>(19.5.2018).

Euroskop. (nedatováno) *Regionální politika 2014 – 2020*, Euroskop, < <https://www.euroskop.cz/9197/sekce/regionalni-politika-2014-2020/>>(19.5.2018).

Euroskop, (nedatováno) *Smluvní vztahy EU a třetích zemí*, Euroskop, < <https://www.euroskop.cz/203/sekce/smluvni-vztahy-eu-a-tretich-zemi/>> (12.6.2018).

Fiala, P. Pitrová, M. 2010: *Evropská Unie*, Brno CKD.

Fričová, V. (nedatováno) *Obchodní politika*, Euroskop, <<https://www.euroskop.cz/680/sekce/obchodni-politika/>>(21.6.2017).

Hořejšová, Tereza. et al. (2010) *MZV, Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR* *Vědecký projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR, RM 03/02/10*,< http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf>. (22.10.2016).

International Carbon Action Partnership. (2018) *EU Emissions Trading System (EU ETS)*, International Carbon Action Partnership, < https://icapcarbonaction.com/en/?option=com_etsmap&task=export&format=pdf&layout=list&systems%5B%5d=43> . (2.5.2018)

Jongberg, Kirsten. (2018) *Southern Partners*, European Parliament, < <http://www.europarl.europa.eu/factsheets/en/sheet/173/southern-partners>> . (2.4.2018)

Komínková, Magdaléna. (nedatováno) *Evropská politika sousedství*, Euroskop, < <https://www.euroskop.cz/8714/sekce/evropska-politika-sousedstvi/>>. (2.4.2018)

Kolarctic. (nedatováno) *Kolarctic FAQ*, Kolarctic, < <https://kolarctic.info/faq/>>(28.6.2018).

- Koukoudakis, G. (2011) *European Integration and the Reconceptualization of State Sovereignty: A Challenge for Neorealism*, *Spectrum: Journal of Global Studies* Vol. 4 No . 1 pp. 91 – 105, < <http://spectrumjournal.net/wp-content/uploads/2014/05/George-Koukoudakis.pdf>>, (2.4.2017).
- Lacina, Lubor. Et al. (2012) *Učebnice Evropské Integrace*, Barrister & Principal, Brno.
- Menon, A. (2011) European Defence Policy from Lisbon to Libya, *Survival*, vol. 53 no. 3, June–July 2011, pp. 75–90, < <http://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Menon.%20Anand.%20European%20Defence%20Policy%20from%20Lisbon%20to%20Libya.pdf>>(18.6.2017).
- Naalakkersuisut. (nedatováno) *EU Funding*, Naalakkersuisut. < <http://naalakkersuisut.gl/en/Naalakkersuisut/Greenland-Representation-to-the-EU/European-Union-and-Greenland/EU-Funding>>(19.5.2018).
- Nengye, Liu. et Kirk, Elizabeth A. et Henriksen, Tore. (2017) *The European Union and the Arctic*, Published by: Brill. < <https://brill.com/abstract/title/35091>>. (2.3.2018).
- NERCS. (nedatováno) *INTAROS: Integrated Arctic Observation System*, NERCS, < <https://www.nersc.no/project/intaros> >.. (2.3.2018).
- Northern Periphery and Arctic Programme (nedatováno) *Northern Periphery and Arctic Programme 2014-2020*, Northern Periphery and Arctic Programme. < <http://www.interreg-npa.eu/>>(2.4.2018)
- Pšejja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Ratner, Paul. (nedatováno) Big Think, *The most dangerous philosopher in the world*, < <https://bigthink.com/paul-ratner/the-dangerous-philosopher-behind-putins-strategy-to-grow-russian-power-at-americas-expense> > (22.1.2018).
- SZIF. (nedatováno) SAPARD, SZIF, < <https://www.szif.cz/cs/program-sapard#/>>(12.5.2018)
- Sohns, Antonia. (2016) Euractiv, *The omissions of the EU's new Arctic policy*, < <http://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/the-omissions-of-the-eus-new-arctic-policy/>>.(22.10.2016).
- Trávníčková, Z. et al. (2010) *Arktická politika Evropské unie v mezinárodním kontextu*, *Současná Evropa* 1/2010. < <https://www.vse.cz/se/cislo.php?lang=cz&cislo=1&rocnik=2010>>. (22.11.2016).

7.0. Teze Diplomové práce

TEZE Diplomové práce
Jméno: Filip Slezáček
E-mail: 31985915@fsv.cuni.cz
Semestr: 6. semestr
Akademický rok: 2017/2018
Název práce: Evropská arktická strategie: Otázka aktérství EU
Předpokládaný termín ukončení (semestr, školní rok): 6. semestr, 2017/2018
Vedoucí diplomového semináře: prof. JUDR. PhDr. Ivo Šlosarčík, LL.M., PhD.
Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Weiss, M.A., Ph.D.
V čem se oproti původnímu zadání změnil cíl práce? Oproti původnímu zadání práce, kdy ústředním tématem práce byl nesoulad mezi cíli EU a členských států, které mají vlastní zájmy v jiné mezinárodní organizaci (Arktická rada) se mnohé změnilo, jde především o vyjasnění si výzkumného cíle – soustředění se na otázky aktérství.
Jaké změny nastaly v časovém, teritoriálním a věcném vymezení tématu? Teritoriální vymezení zůstává stejné - státy v Arktické radě a EU (jak organizace, tak i jednotlivé členské státy). Časově práce rovněž zůstává ve stejném rámci - začátek 21 století - první větší vyjádření EU k problematice 2008. Věcně se zájem práce věnuje chování EU v situaci nastíněné výše,
Jak se proměnila struktura práce (vyjádřete stručným obsahem)? Struktura práce se rozhodně změnila práce začíná úvodem a metodologickou částí, navazují kapitoly obsahu, které jsou postaveny kolem vytyčených pilířů
Jakým vývojem prošla metodologická koncepce práce? Práce prošla vývojem – od zkoumání rozdílných postojů členských států EU a EU samotné se plně posunula k otázce aktérství EU v dané situaci.
Které nové prameny a sekundární literatura byly zpracovány a jak tato skutečnost ovlivnila celek práce? Bache, I. Et al. (2011) <i>Politics in the European Union</i> , Oxford: Oxford University Press, 4th edition. Brattberg, E. et Rhinard M. (2013) <i>Actorness and effectiveness in international disaster relief: The European Union and United States in comparative perspective</i> , International Relations 27(3) 356-374.< http://www.societalsecurity.eu/uploads/2013_Brattberg%20Rhinard_EU%20and%20US%20Actorness_IR.pdf > Bretherton, C. et Vogler, J. (2006) <i>The European Union as a Global Actor</i> , New York: Routledge, 2nd edition, DG for external policies. (2016) <i>EU artic policy in regional context</i> , (22.10.2016)< http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/578017/EXPO_STU(2016)578017_EN.pdf > Drulák, P. (2010) <i>Teorie mezinárodních vztahů</i> , Portál. Ebinger, C. K. et Zambetakis, E. (2009) <i>The Geopolitics of Arctic Melt</i> , International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-) , Vol. 85, No. 6, Tackling Resource Challenges in the 21st

Century: Avoiding Worst Case Scenarios (Nov., 2009), pp. 1215-1232, Wiley on behalf of the Royal Institute of International Affairs. < <http://www.jstor.org/stable/40389013>>. (24.10.2016)

European commission (2016) *JOINT COMMUNICATION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL: An integrated European Union policy for the Arctic*, HIGH REPRESENTATIVE OF THE UNION FOR FOREIGN AFFAIRS AND SECURITY

POLICY.<http://eeas.europa.eu/archives/docs/arctic_region/docs/160427_joint-communication-an-integrated-european-union-policy-for-the-arctic_en.pdf> . (15.5.2016).

Fričová, V. (nedatováno) Obchodní politika, Euroskop, <<https://www.euroskop.cz/680/sekce/obchodni-politika/>>(21.6.2017).

Hořejšová, Tereza. et al. (2010) MZV, *Význam arktické oblasti v mezinárodních vztazích pro zájmy ČR Vědecký projekt Ministerstva zahraničních věcí ČR, RM 03/02/10*,< http://www.mzv.cz/file/625949/RM_03_02_10_Arkticka_oblast.pdf>. (22.10.2016).

Koukoudakis, G. (2011) *European Integration and the Reconceptualization of State Sovereignty: A Challenge for Neorealism*, Spectrum: Journal of Global Studies Vol. 4 No . 1 pp. 91 – 105, < <http://spectrumjournal.net/wp-content/uploads/2014/05/George-Koukoudakis.pdf>>, (2.4.2017).

Menon, A. (2011) European Defence Policy from Lisbon to Libya, *Survival*, vol. 53 no. 3, June–July 2011, pp. 75–90, < <http://www.ies.be/files/documents/JMCdepository/Menon,%20Anand,%20European%20Defence%20Policy%20from%20Lisbon%20to%20Libya.pdf>>(18.6.2017).

Pšeja, P. (2005) *Přehled teorií mezinárodních vztahů*, Brno: Mezinárodní politologický ústav.

Sohns, Antonia. (2016) Euractiv, *The omissions of the EU's new Arctic policy*, < <http://www.euractiv.com/section/global-europe/opinion/the-omissions-of-the-eus-new-arctic-policy/>>.(22.10.2016).

Trávníčková, Z. et al. (2010) *Arktická politika Evropské unie v mezinárodním kontextu*, *Současná Evropa* 1/2010. < <https://www.vse.cz/se/cislo.php?lang=cz&cislo=1&rocnik=2010>>. (22.11.2016).

Jedná se o primární zdroje, které reprezentují postoje EU. Dále sekundární literatura věnující se Arktidě, mezinárodnímu prostoru, neorealismu a neo-neo debatě a konečně také možnostem EU co se do institucionálního rozměru týká.

Charakterizujte základní proměny práce v době od zadání projektu do odevzdání tezí a pokuste se vyhodnotit, jaký pokrok na práci jste během semestru zaznamenali (v bodech):

- Během konzultací s vedoucím práce došlo k vyjasnění některých otázek týkající se zejména metodologie a výzkumné otázky.
- z pohledu základní faktografie se práce plně soustřeďuje na otázku aktérství EU v mezinárodním prostoru, se přihlédnutím na cíle vytyčené v primárních zdrojích

Podpis studenta a datum:

Schváleno:

Datum

Vedoucí práce

Vedoucí diplomového semináře